

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

La Vall de Gistain*

Es aquesta vall altra de les pertanyents a l'Alt Aragó. Confronta pel N., i mitjançant la serralada pirenenca fronteira, amb la vall francesa de l'Aure o Aura (departament dels Alts-Pireneus); per llevant, amb la vall de Benasc; per ponent, amb la de Bielsa; i pel mig-jorn amb les terres afluentes a la ribera de Campo, la comarca de la Fueba Alta i vall de Laspuña, aquestes tres darreres confrontacions corresponen a la província d'Osca. Es troba, doncs, aquesta vall, apoiada directament pel N. i essent ses veïnes en la serralada que constitueix la frontera d'ambdues nacions; i son territori s'estén de N. a S. en sos dos terços superiors, i vers el SO. en el terç inferior, formant un talweg ben delimitat en tota sa longitud i d'una amplaria molt variable, car en certs indrets d'ell presenta sa secció transversal ben oberta i formant son fons una planera ribera, mentre que en altres indrets apareix en estreta gorja i enfondida per l'acció erosiva de les aigües.

L'aspecte general d'aquesta vall és pintoresc, si bé no arriba a presentar uns conjunts tan atraients com la de Tena, o com sa veïna la de Benasc. És d'horitzons molt reclosos, degut als enlairats massius que l'enronden per tots costats, la declivitat dels quals cau sobtadament al fons de la ribera. En sa zona alta no hi manquen boscuries, mes no en tanta extensió com en altres valls; els aglebat

* Se la nomena també, vulgarment, *de Chistan*; nom, sens dubte, esdevingut de l'anterior per corrupció, en raó de la tendència, per part d'aquells terrassans en llur dialecte, de transformar les *g* en *ch*; com *chitar* per *gitar*, *chipón* per *gipó*, *chegant* per *gegant*, i molts altres.

cobreixen tota aquesta regió, excepte en la faixa o zona més alterosa, en que la denudació del terror fa la vegetació impossible. El visitant que a ella acudeixi hi podrà trobar perspectives simpàtiques i fins impressionants, d'alta muntanya, com en les regions dels massius de Lardana i del Cotiella, amb llurs deserts de pedra, on hi jauen aixamplats estanys que projecten en llurs silencioses aigües els perfils ardits de les retallades carenes i cims.

Contrastant amb aquestes regions n'hi ha d'altres d'aspecte ben apacible, com les verdejants riberes de Sant Joan, entapissades pels prats i les arbredes, i acabant de completar el quadro amb l'aspecte verament pireneic dels poblats bellament agrupats.

OROGRAFIA

Tres grups muntanyosos remarcables es troben enclavats en aquesta vall, abraçant-la amb ses enlairades carenes i contraforts i separant-la de ses veïnes. Són aquests, el massiu de Lardana a l'E., i el de les puntes Suelza i Fuesa a l'O., i el de Cotiella vers al S.

El primer d'aquests massius orogràfics, el de Lardana, nomenat així en aquesta vall, i Posets en la veïna de Benasc, aixeca son cim culminant a 3,340 m. d'altitud sobre el nivell de la mar, essent, per això, el según en alçaria de tots els Pireneus.* Forma una carena orientada de N. a S., i s'estén en un trajecte de 200 metres; presentant dos enlairaments en sos extrems: el del N., nomenat Lardana, que és el més alt, i al S., el de Lardaneta, que té pocs metres menys d'alsaria.

Els vessants d'aquesta alterosa serralada, que s'orienten vers el ponent, o sigui a la vall de Gistain, presenten una declivitat molt sobtada, caient d'un sol tram fins al fons de la vall en alguns centenars de metres, i oferint en sa superfície la roca nua, en molts de sos indrets inaccessible, i coberta en sa part superior per una gelera de pendent molt redreçada.

Aquesta carena de Lardana es prolonga vers el N., i decaient en sa alsaria, segueix per la serralada del Millar, pedregosa i encinglerada, i no presenta en son esquenall més solució de continuïtat que l'accessible collada de Gistain o d'Estós. Passada aquesta, torna la serralada a enlairar-se, i continúa sa aliniació vers aquella direcció, anant a soldar-se, i en angle gairebé recte, amb la divisoria que paral·lelament a aquella constitueix el cordó fronteric de la

* Sols té 67 metres menys que el pic d'Aneto (Muntanyes Maleïdes).

França i en la fita remarcable del pic dels Gorcs blancs o de Clara-bida.

De la mateixa faisó, i vers al S. de Lardaneta, segueix sa prolongació, i mitjançant una sobtada depressió d'aquest massiu i en la bretxa collada d'Eriste. Passada aquesta, torna la serra a guanyar en alsaria, si bé no a la cota de Lardaneta, i en les puntes enasprades dels Leners i pic de Bagüenola, seguint ella presentant un aspecte molt abrupte i de silueta molt accidentada vers el mig-jorn per les Espades, fins arribar a la bretxa del Sein o de Pardines.

Des d'aquell indret la serralada perd bon xic son aire farreny i trencat, i segueix son esquenall enfilant-se en aquella direcció per les carenes aplebades de les Pardes, de les Estibetes i els cims de Yerri, i perdent altitud, fins arribar abaixada a la planera collada o cap del port de Salum.

Tota aquesta aliniació, seguida i compresa entre el pic de Clarabida al N. i la collada de Salum al S., constitueix la separació d'aquesta vall amb la de Benasc, i divisoria d'aigües dels dos rius, el Cinqueta i l'Éssera.

El segon grup muntanyós d'aquesta vall és el nomenat de les puntes Suelsa i Fuesa, situat vers al NNO. d'ella. Es presenta en una curta i alterosa serralada, la direcció de la qual és de NNO. a SSE., i termenant en sos extrems amb els dos cims abans dits, corresponent la primera orientació a la punta Fuesa i la segona a la Suelsa de poca més altitud que l'anterior.

Ben destacat es presenta aquest massiu en ses vessants septentrionals, car en ells cauen sobtadament i sense contrafort de cap mena; en sos repeus, en uns rasos o ample i planera collada nomenada La Solana d'Ordiceto, degut a algunes depressions, es troben els estanys d'aquest nom; el més gran d'aquests es troba arredossat dessota mateix dels susdits vessants, i ses aigües van, mitjançant el barranc del mateix nom, a afluir al riu Barrosa (vall de Bielsa). Els altres estanys d'Ordiceto, més que tals estanys, són bases de reduïdes dimensions, trobant-se més baixos i al llevant del gran, i llur escàs sobreixidor va a parar al barranc de la Solana o de Sállena.

La Solana d'Ordiceto es troba delimitada vers al N. per l'aliniació de la serra fronterera, corresponent en aquell indret els enfilats pic d'Ordiceto, el Montarruego i la Peña-Blanca.

Els vessants oposats del massiu de Suelsa, o siguin els meridionals, se sostenen en alsaria sols en poc desnivell amb els del massiu, i estrebant-se en ells una llarga aliniació muntanyosa vers al S.; prenent aquesta serralada els noms de Verdemené, la penya de la

Parda, les serres de Pardina i de Barleto, d'esquenall més o menys aplanat i amb llurs caients aplebats, formant amb ondulacions les verdes comes de pasturatges de Biciele, serra Marquès i la collada de la Cruz de las Lienas.

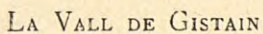
Des d'aquest indret, torç aquesta aliniació vers al SSO. i segueix per les carenes de Igüerra i de Mont, anant perdent alsaria, fins arribar a la muntanya del Chardal. Per fi, seguint en aquella direcció, es troba el cim del Sevillon, els vessants occidentals del qual cauen sobtadament vers la fonda depressió que constitueix actualment la ribera per on s'hi escola el riu Cinca, formant l'estreta gorja de Salines de Sin.

Aquesta aliniació, esmentada des del pic d'Ordiceto al N. fins a la muntanya del Sevillon vers al S., forma la delimitació occidental d'aquesta vall amb sa veïna la de Bielsa, i és la divisòria d'aiguavessos dels dos rius, el Cinqueta i el Cinca. Llurs vessants orientals, i que són els que corresponen a aquesta vall i que li formen son enquadrament per l'O., ofereixen des de llur carena un suau modelat en general, i van estenent-se en ondulacions suaus i formant comes entapissades pels pasturatges, els millors d'aquest territori, i que suara s'han nomenat, i que contrasten amb les notes fosques dels tupits avetars, pinoses i rouredes com el Cagisar de Sin i altres.

Es, doncs, per això, aquest enquadrament occidental d'aquesta vall de Gistain, de ben diferent aspecte de son bis a bis, el del llevant i que acabem abans d'ell de descriure, de retallada carena i amb trencats esperons que avencen al mig de la vall i els quals reclouen esglaonades terraces i desnivellats barrancs coberts per les tarteres i on hi jauen nombrosos estanyols.

El terç massiu que reclou aquesta vall, ho fa pel mig-jorn, i és el nomenat de Cotiella o Cotialla, fita molt important en la orografia de les regions sotspirenques de l'Aragó.

Son ramal culminant forma una curta carena orientada de SO. a NE., i d'ella n'irradien alterosos contraforts, els quals, corresponents al costat septentrional, entren en el territori d'aquesta vall formant enlairades carenes surmuntades per penyals gaire-bé d'inaccessible petjada i en els que apareix al descobert la roca viva. S'estreba aquest massiu, i vers a l'E., passada la collada del port de Salum i en la serra de les Cazanías, derivació de la de Chia, i en direcció OSO., va enlairant sa arrodonida carena passat el coll o port de les Coronas i a l'entrar en la muntanya nomenada de Puyalfás. En aquest indret comencen a desenrotllar-se els estrebs del Cotielle, els quals, destacant-se del S. de son nucli termenal, van estenent-se en

carenes i en direcció del NE. al NO.; termenen aquestes carenes en aquests penyals, que porten llur nom degut a sa orientació en relació a la vall de Gistain (tals són les penyes de les Onze, del Mediodia, de la Una), i presenten sa rocosa massa escarpada, i en molts de sos indrets tallada a plom i veient-se repeuades en sos vessants per espesses boscuries i arplegant-se entre elles en petits cercles alguns estanyols.

Segueix aquest murallam vers al ponent per les penyes de Labasar i la feréstega muntanya de Arbizon, i, sense perdre son aspecte abrupte i enlairat fins passada la darrera, d'allí decau aquest massiu, i sos vessants occidentals van esgraonant-se a l'atravessar la collada de Santa Isabel amb la Punta Lierga, els caients dels quals, de l'O. i NO., van a devallar fins a la ribera del Cinca, formant llur vorera esquerra, trencada, i dominant la Cuesta del Mataire en els estrets de la Infortunada i de Badain.

Forma, doncs, aquest gran massiu del Cotielle, amb sos estesos contraforts, el límit meridional d'aquesta vall, i la separa dels territoris de la ribera de Barbaruens o de Campo (Éssera), de la comarca de la Fueba Alta, i més al ponent de la Vall de Laspuña, afluents aquestes dues darreres del Cinca.

Finalment, acaba de delimitar la vall de Gistain, tancant-la pel N. formant sa capsalera, la secció de la seva frontera, que s'estén amb sobtades inflexions i adoptant la direcció general d'ESE. a ONO. El pic de Clarabida, situat en aquesta serra, marca la fita d'entrada d'aquesta vall, i venint de sa veïna la de Benasc, llurs vessants són, doncs, a les dues valls, i, a més, al territori francès. D'ell n'arrenca vers al ponent, la carena del port d'Aigües-Cruces, i, travessat aquest dolent passatge, es va a cercar l'enasprada crestallera del massiu del Bachinala o pic Petares, fita culminant d'ella. Aquesta serra en projecta una altra de curta vers al S. i del tot pedregosa i recorbadada en arc de cercle dirigit vers a l'O. Passat el sudit pic, i seguint vers al NNO., s'estén la divisoria formant un angle molt agut, i vers al S. per la muntanya del port de la Pez, d'espaldats vessants per l'indret de França, i de més suau decliu vers aquesta vall. Creuada aquesta depressió, o cap del port de la Pez, torna aquella a guanyar alsaria vers al NNO., fins arribar a l'extrem N. de la carena, en els pics dels Garreys, on es troba el vèrtix més septentrional d'aquesta divisoria.

Des d'aquest indret, torça sa direcció i segueix vers al SSO. sostinguda en alsaria per la carena d'aquell nom i per la de Baliner, anant-se decantant cada vegada més cap al S. fins arribar als pics

de Cufreda i de Cubilrrueba,* on es troba prop d'ells el planer esquenall del port de la Madera. Allí tomba la divisoria vers a l'O., i pel pic de Peña-Blanca entra en l'estesa comarcada del port de Plan, no variant gaire en son nivell fins a ésser dominada vers a ponent pel cim d'Ordiceto, extrem occidental d'aquesta serralada fronterera d'aquesta vall i indret on acaba son territori, entrant el de la vall de Bielsa.

Aquesta divisoria, per la partió d'aiguavessants de la qual hi està traçada la línia frontera, separa la vall de Gistain del territori francès, corresponent aquest a les riberes de Francesaigues i de Louron (Vall d'Aure).

HIDROGRAFIA

La muntanya del Bachimala que, com s'ha dit al parlar de la orografia d'aquesta vall, es troba emplaçat en la serralada septentrional de la mateixa, s'avença vers al S., i amb llurs estrebs i contraforts, supera la part alta de la vall i deixa a ambdós costats de sa massa, i vers a l'E. i O., dues petites valls ben delimitades i recorregudes en ses riberes per altres tants corrents, que són els que ajuntats més al S. formen el riu principal de la comarca. El primer d'aquests corrents és el nomenat barranc de la Pez, que pren naixença en el cap del port d'aquest nom, i tot just format, pren la direcció vers el S. per la ribereta de Baliner, rebent al cap de poc i per sa vorera esquerra, el barranc de descàrrega dels estanys de Bachimala. Als 4 kms. de son origen perd aquest barranc un sobtat desnivell en son recorregut, estimbant-se per un saltant d'uns 35 m. i engorjat nomenat el Paso del Gato.

A poc més avall reb l'afluència, i per la vorera dreta del barranc que arreplega les aigües en els vessants del port de la Madera, i per la planera ribera de Cubilrrueba o Currueba no tarda en veure recloure's ses aigües a l'enfilat el congost de Tavernés. Llarg trajecte segueix d'aquesta faisó, i per entre rocams i cingles, fins passat aquell, desembocant en la planura nomenada els Plans.

El según corrent, o sigui el de llevant del Bachimala, és el barranc que té son origen al redós de la carena del port d'Aigües-Cruces, i per encongida i buidada ribera en direcció SSO. va devallant, rebent en aquest trajecte algún afluent que no li engruixeix de molt son cabdal. Tals són el barranc del Millar, que procedeix dels replecs de les carenes d'aquest nom; més avall, i per sa vorera esquerra, li aboca son cab-

* Nomenat també *Currueba*.

dal l'espadat barranc de la Lit de Lardana, o col·lector de la gelera occidental d'aquest gran massiu, el qual, devallant per ses penjades caients, s'estimba al final de son descens en dreta cascata. Altre afluent del barranc d'Aigües-Cruces, i per la mateixa vorera, és el que surt de la pregona collada d'Eriste i recull les aigües de desglaç de les geleres formant la nomenada Ribereta. El barranc d'Aigües-Cruces, després d'engruixit amb aquests afluents, i després de 8 kms. de curs, desemboca també en la planura dels Plans, on s'ajunta amb el de la Pez, formant tots dos el riu Cinqueta o riu principal de la vall de Gistain.

Format així el Cinqueta, segueix travessant els Plans, i en direcció SSO. no tarda, a l'acabar de deixar enrera aquella planada, de veure's envoltat per les caients properes, endinsant-se en una estreta i pendent ribera d'uns 2 kms. de llargada i fins que passada aquesta arriba al cap d'avall a l'indret de l'Hospital de Plan que queda a sa vorera dreta. En aquest trajecte reb el Cinqueta, i per sa vorera esquerra l'afluència dels barrancs procedents del desaigua dels estanyes dels Leners i dels de la Solana. Altre tributari reb el Cinqueta a l'indret del susdit Hospital, i és el barranc de Sállena, que, devallant de l'O. per la Solana d'Ordiceto, procedint de l'arreplec de totes les aigües caigudes en els vessants orientals de Punta Suelsa i els estanyols d'Ordiceto; contribuint-hi també a engruixir-lo els barrancs de Montarruego i el de Labasa, que arrepleguen les precipitacions atmosfèriques dels caients del port de Plan.

Segueix el Cinqueta son curs vers al S., i per una reclosa ribera i dominat per les alteroses serralades de la vall, reb un xic avall, i per sa vorera dreta, alguns afluents de poc cabdal; tals són el procedent de la muntanya de Biciele i el barranc de la Poma, els quals, malgrat son escàs cabdal (a l'istiu arriba a aixugar-se el seu llit), en temps de tronades causa amb ses avingudes i amb son sobtat desnivell greus perjudicis a les terres que formen ses voreres, i fins va a buidar els seus acarregis a la ribera principal, obstruint-la en part i destruint els prats que la voregen, formant en aquell indret un ample con de degecció.

Arribat el Cinqueta a l'indret del pont Pecador, ses aigües s'encauen en estreta i fonda gorja, restant son curs gairebé invisible, boi tapat per l'espessa vegetació que entapissa l'engorjat. Més d'un kilòmetre li cal al riu per a travessar aquelles muralles verticals que formen l'engorjat, sortint al cap d'avall, desembocant en un aixamplament de la ribera i besant ses aigües la població de Sant Joan. En aquest recorregut li aflueixen per sa vorera esquerra

el barranc de la Jugrote, que surt del cercle on s'hi estén l'estany de Sein, i algún altre de menys importancia. El Cinqueta va obliquant cada vegada més a l'O., trascorrent tot mansoi per l'oberta i planera ribera de Sant Joan i Plan. Enfront d'aquests poblats li afluïx, per sa vorera esquerra, l'ample barranc de Sentina, engruixit a la vegada aquest, pel de les Coronas, ambdós recullen totes les aigües en l'ample arc de cercle des de les Estibetas, vessants occidentals del port de Salum i serra de les Cazanías. Per aquesta estesa conca i per manca d'endegament fa que el barranc devalli sense direcció fixa, i en temps de temporals, ve tan considerablement engruixit, que causa enormes destrossos en les riberes, i especialment en son abocament al Cinqueta, en l'indret del qual hi ha format amb llurs estesa i aluvions un ample cercle de degecció, destruint amb sos canvis de direcció els hermosos plans de conreus de la ribera de Sant Joan i de Plan.

Segueix el Cinqueta son curs vers al SSO. i per l'oberta ribera fins arribar als 3 kms. més avall. Allí s'acaba l'oberta ribera, tantant-se aquesta de sobte per l'alt murallam de les penyes Arties i de Sant Martí, vers al N.; i les penyes Calva i Friolina vers al S. El riu s'ha obert en elles un trau pregón, entaforant-se en l'engorjat nomenat L'Enclusa. Important conjunt ofereix aquesta secció del curs del riu al fons dels colossals cingles, a pic que a banda i banda segueixen recloent-lo; i son estret llit va devallant en cascates en mig de l'agombolament de grossos còdols. La pendent és sobtada en la meitat superior de l'engorjat, i va fent-se més planera i suau en la inferior. El congost de l'Enclusa en una extensió de 2 kms. de llargaria fa perdre al riu un desnivell de més de 200 m.

Al sortir el riu de L'Enclusa desemboca a una més aixamplada ribera, a l'indret de dos vallets laterals: un al N., que és el de la Comuna, i el de Saravillo al S.; per aquests hi devallen altres tants corrents: en el primer, el barranc nomenat de Sin, el qual per son pregón llit, en son recorregut inferior recull les aigües de la comarcada, on s'hi emplacen els poblets de la nomenada Comuna; i l'altre, o de Saravillo, és col·lector de tots els vessants del N. de la muntanya de l'Arbizon.

A l'enfront del poblet de Saravillo torç el Cinqueta son curs vers al NNO., i per una planera ribera, envoltada per terres de conreu i arbredes, amb uns 25 kms. de recorregut, desemboca en l'aixample de Salinas de Sin i a l'enfront de llur caseriu, lloc on acaba el seu curs, perdent son nom per desaiguar al riu Cinca.

COMUNICACIONS

No posseeix actualment aquesta vall cap via rodada d'accés. La carretera que des de l'Ainsa ha de conduir a la vall de Bielsa, avui es troba en construcció, arribant l'esplanació fins a l'hostal de la Infortunada. Des d'aquest lloc, per a seguir el trajecte cal pendre el camí de ferradura, que va remuntant la ribera del Cinca fins al caseriu de Salinas de Sin. Arribats allí, es deixa la ribera del Cinca i s'entra en la vall afluent recorreguda pel Cinqueta. Aquesta via és la natural d'accés a la vall de Gistain, que va seguint vorera amunt del dit riu, i amb pocs kilòmetres de regular trànsit s'arriba al poble de Plan de Gistain.

Les demás vies que adueixen a aquesta vall són totes trassades al través dels massius muntanyosos que l'enronden per tots costats. Així, les que condueixen des de la veïna vall de Bielsa, travessen la seva divisoria al N. per la collada d'Ordiceto o Paso de los Caballos, i amb poques hores de dolent camí, practicable quan la neu no ho impideix, porta als pobles de la vall, i altre, al S., en la mateixa divisoria, travessant-la per la collada de la Cruz de Guardia, amb poques hores condueix a la vila de Gistain.

Des de la veïna vall de llevant, o sigui la de Benasc, sols hi ha un passatge també per a les cavalleries, en bastant bon estat, i és el que des de Sahun puja al cap del port d'aquest nom i baixa al poble de Sant Joàn, transitable quan aquell es troba obert per les neus.

Venint de la terra baixa d'Aragó, pot entrar-se en aquesta vall des de la ribera de Campo (Éssera) i per la de Barbaruens després (afluent aquesta de l'anterior), travessant el port de les Coronas, amb un trajecte de poques hores des de Barbaruens a Sant Joàn.

Finalment, la vall de Gistain es comunica amb la veïna nació, travessant la capsalera septentrional que la separa i els ports que en la mateixa s'hi troben empassats, tots ells impracticables a l'hivern per causa de les neus, i fins a l'istiu de dolent trànsit per raó de l'aspra del terror. A l'O. d'aquesta capsalera hi ha el port de Plan, que és el menys dolent, i per ell, amb cinc hores de camí de ferradura en part i altre de rodat, es baixa al poblet francès de Vielle-Aure. Se-gueix en aquest port, i més a llevant, el de la Madera, avui gairebé impracticable amb cavalleries per causa d'haver estat abandonat el bon camí que féu construir una companyia francesa per a extraure la fusta de la vall. S'hi contenen cinc hores des de la divisoria fins al susdit poblet de Vielle-Aure.

Més cap a l'E. es troba altre port, el de la Pez, impracticable

per a ferradura en el vessant espanyol, i de molt difícil trànsit pel francès, per ell, i amb quatre hores i mitja des de llur carena, es baixa al poblet francès de Genost. Finalment, el darrer port de la capsalera susdita i que correspon més a llevant, és el d'Aigües-Cruces, o Aigües-Tortes, com el nomenen en el vessant francès; el trànsit es fa per camí de cavalleries, de dolent pas, essent el trajecte de sis hores fins a la susdita població de Genost.

EXTENSIÓ SUPERFICIAL I POBLACIÓ

Amida la vall de Gistain una extensió superficial de 237 kms, quadrats, essent per això, doncs, superior a sa veïna la de Bielsa, i molt inferior a la de llevant, la de Benasc.

Els habitants s'hi troben agrupats en els següents poblats: Plan, amb son agregat Sarabillo; Gistain, Sant Joàn, Sin, amb sos agregats Badain i Salinas; i Serveto, amb son agregat Señes. El de major població, és el primer, Plan, que conté 590 habitants, i el de menys, el darrer, Señes, que en té 112. En resulta un total de població, per tota la vall, de 2,061 ànimes, i atesa sa extensió superficial, dóna una densitat de població de 8'6 habitants per kilòmetre quadrat, molt més pujada a la de Bielsa.

Formen aquests poblats, cinc districtes municipals, amb el cap que és Plan. Pertany aquesta vall al districte electoral de Boltaña i al bisbat de Barbastre. Corresponent-li en son territori un port habilitat, hi compta una administració de duanes, amb un oficial de la secció de carabiners per a la secció de frontera i amb residència a Plan.

CLIMA I PRODUCCIONS

Trobant-se aquesta vall enclavada en el cor dels Alts Pireneus i envoltada pels alts massius muntanyosos, és natural que el seu clima sigui el propi en aquelles regions i un dels més vigorosament frets entre totes ses companyes de l'Alt Aragó. Pocs indrets de territori es veuen lliures de les neus durant el llarg hivern, i en sa regió alta, o dels ports, les nevades hi són considerables i persistents; afegit això a la manca de bons camins i de refugis, i el trobar-se els poblats en la zona baixa de la vall, fa que els dits passatges no sols es tanquin aviat per les neus, sinó que el seu accés esdevé de greus perills en un molt llarg trajecte abans d'assolir-los. Respecte la situació dels poblats, trobant-se desembraçats i a ple sol alguns d'ells, fa que hi siguin allí minvats els rigors del clima; emperò en

els pobles que es troben al fons de la ribera, com Plan, Sant Joàn, i sobretot Sarabillo, malgrat ésser aquest el de més baixa altitud dels de la vall, les glaçades i les boires i gebres els fan de molt desavinenta temperatura.

Conseqüència de lo dit, és que les produccions en aquesta vall, com en ses veïnes, es reduïxen en primer lloc a les de collita espontania, com són els pasturatges. En veritat poques valls poden oferir com aquesta les extenses comes aplebades de Biciele, collada de les Lienas, serra Marquès, i les dels ports, encatifades pel tupit herbatge i de la millor qualitat.

Els boscos no hi manquen; si bé foren en altre temps objecte d'explotació per part d'una casa estrangera, avui bé es pot dir que sa riquesa forestal sigui una font d'ingressos per a aquest país, degut a la manca de comunicacions en que es troba i a la escassetat d'aigua del riu, ço que impideix l'aprofitar-lo per al transport de la fusta.

Mes la principal, i diguem-ne única font explotada en la vall de Gistain actualment, és la ramaderia; car els pasturatges de ses regions alta i mitja com hem dit, els dona elements més que suficients per a nodrir els nombrosos ramats propietat del comú de la vall.

La riquesa pecuària pot apreciar-se en uns 40,000 caps de llana i cabriu, 3,000 de boví i 1,500 de mules i cavalls. Com se veu, el bestiar de llana és son major element, essent objecte d'actiu i lucratiu negoci, podent-se ben dir que tot-hom a la vall hi és propietari.

De la bondat dels ramats, i degut a l'esquisitat de les herbes, en depèn també l'excel·lència d'un de sos productes derivats, i és, aquest, la confecció de formatges, que si bé és de molt limitada producció, respecte la qualitat és de la millor. El formatge chistavino, de llet d'ovella, i que és de la varietat dels tendres, és justament apreciat en tot l'Aragó i fóra d'ell, i és llàstima que amb una encertada direcció i amb capital suficient no es pogui explotar degudament aquest negoci tan escaient en aquell país.

Les altres produccions no constitueixen objecte de tràfec, i les cullites de cereals, patates, aquestes d'excel·lent qualitat, i altres vegetals d'horta, sols abasten, i amb prou feines, per al consum.

Els meners de cobalt (esmaltina), de sulfur de plom argentífer (galena) i d'altres de ferro i coure, existents en el territori de la vall, s'explotaren els primers en altres temps; avui romanen abandonats els treballs. Els de plom, són actualment explotats per la companyia francesa de les mines de Gistain, que es proposa desenrotllar el negoci amb l'exportació de la mena a l'estranger.

(Seguirà.)

† JULI SOLER I SANTALÓ

El patronatge de Sant Jordi

II

ELS GOIGS

LA Col·lecció de goigs dedicats a Sant Jordi és més poc nombrosa de ço que es podria creure de primer enduvi, tractant-se del Patró de Catalunya. Però s'explica molt bé pel fet que la devoció al Sant Cavaller es va introduir entre nosaltres en una època en què les parroquies i capelles ja tenien el llur patró i ja se sab que aquestes advocacions no es canvien amb facilitat. El Sr. Carreras i Candi ja ha indicat algunes de les esglésies que són dedicades al sant. No sé pas si de totes n'hi ha goigs. Els que conec són de la capella del Palau de la Generalitat i d'una imatge de la capella de Sant Pau de Vilafranca del Penedès, al bisbat de Barcelona; parroquies de Sant Jordi Desvalls i de Massanet de la Selva en el de Girona, i ermita de Camarassa de la diòcesi de la Seu. De Mallorca, al Prat de Sant Jordi i a Manacor; i del regne de València, en la ciutat d'Alcoi. Altres són dedicats a Sant Jordi, sols en quant és Patró de Catalunya. Els llocs on han estat estampats són, seguint l'ordre de més a menys : Barcelona (8 vegades), Girona (4), Vilafranca (3), Vich, Lleida, Cervera i Alcoi (1); sols uns estan mancats de peu d'impresma. Tots són en llengua catalana, exceptuant dos de Barcelona, un de Vilafranca i un altre d'Alcoi.

Veus-aquí, ara, breument, llur descripció, que no té la pretensió d'ésser cap cosa definitiva. Aquesta bibliografia tampoc es pot pretendre que sigui completa, essent probable que encara surtin altres goigs que no conec. Tant-de-bo. Els vint-i-quatre diferents que he vist fins ara són de la col·lecció de la Biblioteca de Catalunya, de la meua particular, i sobretot de la molt rica del Dr. D. Salvador Roca i Ballber — on n'hi ha exemplars de quasi tots. — Ell ha tingut a bé donar-me tota mena de facilitats per a la seva consultació, de la qual cosa li dono públicament mercès. Els he ordenat, en quant m'ha estat possible, per ordre cronològic. Sols en dono les mides quant s'aparten dels formats més corrents.

- 1 Gioss en ala- | bansa del glori- os martyr S. Iordi | Patrò del
Princi- pat de Cathalunya.

Comença : **Pvix** en noftre Principat | le (sic) unich Patrò sou vos : |
fiau lo noftre advocat | Jordi martyr gloriòs.

Segueixen 11 cobles i tornada, a dues columnes, parlant llargament del martiri. Es
fan al·lusions al drac i a la conversió de la muller del prefecte Dacià, feta aquí emperadriu.
Gravadet que talla el títol, en forma de vinyeta, petit : Sant Jordi a cavall occint el drac.

Peu d'impressió : Ab llicència : En Gerona, per Geronim Palol, any 1680.

- 2 Coblas en ala- | bança de Sant Jordi | Martyr, Patro de | Ca
tha- lunya.

Pvix miracles cadal (sic) dia | lo Senyor obra per vos, | focorreunos
nit, y dia | Sant Jordi molt glorios.

Segueixen 12 cobles i tornada. A tres columnes. Reconta llargament el fet de des-
lliurar la donzella i, poc, el martiri.

S'hi representa Sant Jordi a cavall, occint el drac, en un estany, a la seva dreta la don-
zella orant, i al lluny un poblat.

Barcelona : En casa Joan Jolis Eftamper, en lo carrer dels Cotoners,
any 1708.

- 3 Gozos | del invictissimo Martyr S. Jorge, | Abogado de la Depu-
ta- cion del Excelentissimo, | y Fidelissimo Princi- pado de
Cataluña.

Pves os tiene por Patron | el Catalàn Principado; | San Jorge, fed
Abogado | de nuestra Deputacion.

Després 13 cobles i tornada, a tres columnes. Llinatge, martiri, miracles que ha fet
i patronatge sobre Catalunya.

Bell gravat que representa el Sant a cavall matant el drac.

Barcelona : Por Francisco Guasch Impreffor, en la calle de la Paja,
año de 1713.

- 4 Goigs en ala- | bansa del glorios Martyr, y espos | digniffim de
Jefu-Christ Sant Jordi, Patró del | Principat de Cathalunya, |
y fingular Titular del Pob- | le anomenat sant Jor- di Defvalls,
Bif- | bat de Gerona.

Martyr fou de Deu amat | y de Jesus, digne Espós : | Pregau per los
de aqueft Poble | Sant Jordi molt glorios.

Segueixen 11 cobles i la tornada, a dues columnes. Reconta el martiri sota Dioclecià.
El gravat representa el sant cavaller a cavall matant el drac. Entre les dues columnes,
vinyetes.

Gerona : Per Joseph Bró, Eftamper del Rey.

- 5 Gozos del Inclito Martir San Jorge | Patron del Principado de Catha-
luña.

Ya que nuestra devocion | por su patron os adora : | Proteged à quien
implora | Jorge vuestra intercesion.

12 cobles i tornada, a tres columnes. Es parla del seu martiri, acabant amb el seu patronatge sobre Catalunya.

Gravat encapçalant la fulla : Sant Jordi a cavall occint el drac. Recorda, sense que sigui el mateix, el número anterior.

Villafranca : En la Imprenta de Francisco Vilalta, Librero.

- 6 Goigs en ala- | bansa del glorios martyr San Jordi | Patró del Principat de Catalunya.

Puix en nostre Principat (sic) | lo unic Patró sou vos : | siau lo nostre advocat | Jordi martyr glorios.

Text com el n. 1. A dues columnes, entre les quals, vinyetes.

El gravat, representant Sant Jordi matant sarraïns en figura de Sant Jaume.

Gerona : En la Estampa de Joseph Bró, Estamper del Rey Ntre. Senyor. 1792.

- 7 Goigs del Glorios | Martir : | Sant Jordi, | Patró del Principat de Catalunya.

Puix en nostre Principat | lo unich Patró sou vos : | siau lo nostre advocat | Jordi Martir gloriós.

Segueixen 11 cobles i tornada, a tres columnes, amb el text dels ns. 1 i 6.

S'hi representa el Sant a cavall matant sarraïns, en figura de Sant Jaume, però variant del n. 6.

Vich : En la estampa de Dorca.

- 8 Goigs en ala- | bansa del glorios | Sant Jordi, | Que se venera en la Hermita del | Terme de Camarasa.

Puix del nostre Principat | Patró singular sou Vos : | siau lo nostre Advocat, | Sant Jordi Martir glorios:

Segueixen 10 cobles i tornada (aquesta no s'indica), a tres columnes. Per l'estil dels ns. 1, 6 i 7 amb variants de llenguatge i de versos sencers. A més, s'hi afegeixen dues cobles noves, i en canvi en manquen tres respecte els susdits.

El sant és representat occint la fera damunt d'una muntanya, en la qual hi ha també la princesa que prega agenollada, i una església. Al dessota, una lluita que deu voler esser entre cristians i sarraïns. Una llegenda diu : S. JORGE PAT^{re} DE ARAGON.

Lleyda : En la Estampa de Bonaventura Corominas Estamper y Librater.

- 9 Goigs en alabansa | del gloriós már tir san Jordi, | Patró de Catalunya.

Puig de nostre Principat | lo singular Patró sou vos. | Siau lo nostre advocat, | Jordi martir gloriós.

Segueixen 12 cobles i tornada. Per l'estil dels ns. 1, 6, 7 i del n. 8, més d'aquells tres que d'aquest darrer. A tres columnes.

El sant occint el drac en l'estany. A un costat la donzella, i al fons, muntanyes. Recorda la part superior del gravat del n. 8.

(Sense peu d'impressió.)

Girona, Bró, 1792 : Col·lecció Roca Ballber
Núm. 6 : Tamany natural

Lleida, Corominas : Col·lecció de l'autor
Núm. 8 : Tamany natural

- 10 Gozos en honor | del glorioso martir S. Jorge que se venera | en
su capilla | y edificio de la Real Audiencia de Cataluña.

Adalid triunfador | En la tierra y en el Cielo, | De nuestro catalan
suelo | Sed gran Jorge protector.

Segueixen 10 cobles posades a dues columnes. S'hi fa referencia sobretot a les seves
aparicions en temps del comte Borrell i de Pere I d'Aragó, i al seu patronatge a Catalunya
i Aragó.

El sant cavaller, a cavall, en el gravat, lluita amb el drac als afores d'una població.
No és cap dels anteriors.

Imprenta de Brusi. — Abril 1832.

- 11 Gozos que la leal ciudad de Alcoy canta a su escelso y primer patrono
S. Jorge martir.

Sois de Alcoy primer Patron | Y de Dios tan ensalzado : | Jorge
Bienaventurado, | Admitid nuestra oracion.

Segueixen 8 cobles i tornada (aquesta sense indicar-se), a tres columnes, recontant
s'hi el fet del drac i el martiri i mort, fins que «De Cristo sois ya premiado : Caballero del
Toison, En el cielo condecorado», etc.

En el gravat que encapsala aquests goigs es veu Sant Jordi apareixent-se a cavall, pels
aires, en una batalla entre cristians i mahometants davant els murs d'una ciutat.

Alcoy : Imp. de J. Marti. 1846.

- 12 Goigs del | Gloriós Sant Jordi | Patró del Principat de Cata-
lunya | que se venera en la parroquia | de Massanet de la
Selva.

Puig de nostre Principat | lo únich Patró sou Vos : | siau lo nostre
advocat | Jordi mártir gloriós.

Va seguit de 11 cobles i tornada, amb el text dels ns. 1, 6 i 7, amb més errades. A dues
columnes.

El gravat és també gaire-bé el mateix del n. 7.

Girona : Imprenta de Tomás Carreras, Pujada de Sant Martí, devant
del Seminari.

- 13 Goigs en llahor | del esforçat cavaller sant Jordi, Mártir, | patró del
molt noble principat de Catalunya y de l'antiguíssima Corona
d'Aragó, | venerat en sa capella de la Rey al Audiencia de Bar-
celona. | es sa festa en lo dia 23 de Abril. | Composts per A. C.

Já qu'eix Principat famós | Vos celebra ab gran fervor, | Sant Jordi
mártir gloriós | Siau nostre intercessor.

Vénen a continuació 17 cobles i tornada, tot a tres columnes. S'hi esmenta el naix-
ement i l'lustre del sant cavaller, els seus mèrits guerrers, el martiri, les seves aparicions a
Pere I d'Aragó, al Cit a Valencia, a Jaume I, en la vila d'Alcoi, la fundació de l'Ordre
d'Alfama, etc. El llenguatge representa un cert avenç respecte els anteriors.

En el gravat, Sant Jordi dret, llança a la mà dreta i el peu esquer damunt el cap de
la fera vençuda.

Barcelona : Estam. de Lluís Tasso. — 1870.

GOIGS

BANSÀ DEL GLORI-

Patró del Principat

EN ALA-

OS MARTYR S. JORDI

pat de Catalunya.

PVIX en nostre Principat
lounich Patró dos vos:

siau lo nostre advocat

Jordi martyr gloriós.

Cavaller sou elegit
de linatge de valor,
com demostrà vostre pit
devant del Emperador;

que à tots los fells ab rigor
destinava mort atòrs, &c.

Vençut un dragó terrestre

al infernal envestiu,

y per pelear mes destre

la vostra vida abortiu:

la riquesa repartiu

entre pobres amorós, &c.

Al mandato tant cruel

com sempre contradigueu,

Dioclesiano infel

manà que mes no digueu:

ais be quen la presó vesseu

maltractat lo vostre cos, &c.

Vostre cos no se canfava

per grillons, pes, ni cadenas,

lo Tirà imaginava

altres mes horribles penas:

Per rodas de garfis plenas

passareu victorios, &c.

Dins un encès forn de cals

manà estigueu tres dias,

vos com el or que no es fals

mostrau majors bisfarrias:

donau ab tals valentias

à tots los fells nou estors, &c.

Un calcat de ferro encès

manà despres vos calçassen,

providencia de Deu es

que los peus no se abraassen:

Y. Ora pro nobis Beate Georgi. *R. Vt digni efficiamur promissionibus Christi.*

O R E M V S.

DEV'S, qui Beati Georgi Martyris tui meritis, & intercessione iustificat: concede propitiis, ut qui tui per eum beneficia poscimus dono tue gratia consequamur. Per Dominum, &c.

Ab licència: En Girona, per Geronim Palol, any 1680.

com ves que no se danyassen

se mostrà mes rabios, &c.

Per convertirvos cridà

à un mago encantador,

una beguda hos donà

per mararvos ab dolor:

vos sens demostrar temor

la preneu molt animós, &c.

Al mateix Mago vencereu

que per vos en Deu creguè,

del fossar un mort tragueren

que ab érit confessà la se:

al mago, y nou viu tanbe

manà matar pressurós, &c.

Dels dos cors ningul canfava

èll matant vos convertint,

de tot mal quiscu curava

sols devant de vos venint:

en èll rabia residint

y lo zel de Deu en vos, &c.

Volguè despres que adorasseu

Apollo deu dels Gentils;

vos com en lo Temple antrasseu

caygueren los idols vils:

publicant ab vus humils,

quel ser Deu no cab en dos, &c.

A vostres peus arribà

sa muller la Emperetris,

à J e s u s Deu adorà

ab cor contrit, y macis:

com lo Tirà tal sentis

manà degollarla ab vos, &c.

TORNADA.

Puis en lo Cel sou pujat

à gozar lo etern repòs,

favoriu est Principat

JORDI martyr gloriós.

COBLAS
BANCA DE
MARTYR,
Catha-

EN ALA-
SANT JORDI
PATRO DE
lunya.

Prix miracles cada dia
lo Senyor obra per vos,
focorreus nit, y dia,
Sant Jordi molt glorios.
De vostra Patria partireu
à Silena via mar,
per inspiració Divina
a la filla del Rey i couar
la qual davant a mi
en aquell drach fust colat,
focorreus nit, y dia, &c.

Diguem-ne que hi ha
ab aquella gent alta
la qual trista sempre hos deya
nou volguessen curar
pera que morit no puguessen
juntament all, los dos,
focorreus nit, y dia, &c.

La Donzella l'us replica
que voleu fer ássi vos,
à la qual la doctrinaret
a la Fe del Creador,
ab lo Senyal de la Creu
vos mostrau molt valeros,
focorreus nit, y dia, &c.

Digne tercera vegada
queus apartassei de allí,
perque ja lo Drach venia
que la volia envestir,
ab lo Cavall, y la llança
drec à ell anaret vos,
focorreus nit, y dia, &c.

Ab la llança lo anaret,
y couet lo Drach,
la cinto al coll te poliet,
l'us fust al drach,
tot per aquella Donzella
miracle molt portentós,
focorreus nit, y dia, &c.

Quant la gent allo aqué vísit
fust per lo albat,
que se'n va anar,
diguem-ne, no t'as per
mon Deu es me poderós,
focorreus nit, y dia, &c.

Si creheu ab J. la Christi
hauréu scabot la guerra,
del Drach, com ho tenuíu,
que pol llangare per terra i
luego lo Rey, y lo Poble
batejareu los dos,
focorreus nit, y dia, &c.

Al punt traguen la llança
hil n'anareu cruelment,
y sens niuguna tardança
vos manaret à la gent,
llançau-la à la Ribera
obstantvos de bon cor,
focorreus nit, y dia, &c.

O que ventura tant gran
trague aquella Donzella,
Jordi p'ho per ella
a remedià aquell Reyna,

tot lo Poble molt content
davan à Deu gran llavor,
focorreus nit, y dia, &c.

Tordimolt fust lo dia,
sempre tingueu ab son Deu,
li mana D. cristi,
que sacrà la fons Deu,
y al entrar en lo Temple
cayguet devant de tot,
focorreus nit, y dia, &c.

Quant lo miracle
fust arribat, Vos
y miraret an'aleparen
davan à Deu llehores,
suplicat lo concedesca
se convertit à Vos,
focorreus nit, y dia, &c.

Acatat vossalt martiri
quant lo cap ja fou lleuat,
sou inspiració Divina
Diocheuisme iu cemar,
y tot lo Palacio à terra
se obria miracle per vos,
focorreus nit, y dia,
Sant Jordi molt glorios.

TORNADA.

Puix contra aquell infernal
vos mostrau tant valeros,
quantum sempre de mal
Sant Jordi molt glorios.

** Ora pro nobis Beate Georgi, Alaba. * V. Exaudi orationem promissionibus Christi, Alaba. O R E S. V.*

DEVS, qui nos Beati Georgii Martyris in terris, & inter ossa la fides concede te ipsum, & quia nos per eum longius posuisti, dona nos gratis confisquantur. Per Dignationem nostram, Iesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit, & regnat Deus, per omnia seculi. Amen, &c.

BARCELONA: En casa Joan Joli l'Imprem, en lo carrer dels Caputxins, any 1708.

GOZOS

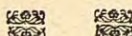
DEL INVICTISSIMO
Abogado de la Deputa-
y Fidelissimo Princi-

23

MARTYR S. JORGE,
cion del Excelentissimo,
pado de Cataluña.

Abel

P VES os tiene por Patron
el Caralán Principado;
San JORGE, fed Abogado
de nuestra Deputacion.

Foiſteis, Jorge, Cavallero
en Linage, y natural
de Capadocia, y guerrero
en el empleo Marcial:
Y entre todos ſeñalado
en valor, y devocion, &c.

Qual Alcides invencible,
domaſteis con fuerre Clava,
aquel monſtruo tã horrible,
que à Capadocia infeſtava:
Por lo qual teneis poſtrado,
à vueſtros pies al Dragõ, &c.

Pero luego que llegaſteis
à la moça juventud,
con mas fervor abraçaſteis
la ineſtimable virtud:
Y buſcaſteis con cuydado
de todos la ſalvacion, &c.

Armòre el Poder Divino
con el vigor de ſu Braço,
ſin q el Mundo à tu deſtino
le ſervieſſe de embaraço:
Siendo ſolo de tu agrado
de virtud la perfeccion, &c.

V. Ora pro nobis B. Georgi.

Reſolviò el Emperador
à los Fieles perſeguir;
pero Vos con gran fervor
no le quiſiſteis ſeguir:
antes re opuſiſteis armado
à ſu falſa religion, &c.

Tanto al Tyrano ofendiò
la libertad de tu hablar;
qde en vna rueda mandò
tus blandas carnes razar:
Y el vette por Dios curado
cauſò grãde admiraciõ, &c.

Sin quèta sò los tormètos,
que padeciò tu valor,
y aunq fuerò tã ſangrientos,
no re cauſaron temor:
Pues todo lo has tolerado
por la Divina Paſſion, &c.

Finalmente temeroſo
por tu conſtancia ſin par,
mandò el Tyrano alevoſo
tu cuerpo deſcabezar:
Y alcançaſte degollado
de Martyr el galardón, &c.

Raros prodigios obraſteis
con vueſtra grande virtud;
pues Muertos reſucitaſteis,
y à Enfermos diſteis ſalud:
Almas aveis alcançado

cò vueſtra Predicacion, &c.

Muchos Pueblos os venerã
en las Igleſias de Oriente;
y en vueſtro culto ſe eſmeñ
otros tantos de Poniente:
Y en todos ſois venerado
con ſingular devocion &c.

Cataluña es ſingular
en adoraros rendida;
pues Patron particular,
os eſcogió agradecida: (do,
Y aora el Pueblo arrabaja-
pide vueſtra Interceſſiõ, &c.

Sed, pues, Iluſtre Señor,
en eſta calamidad,
invencible Defenſor
de la Herculeã Ciudad:

Que à vos Alcides Sagrado,
ſe ofrece de corazon, &c.

Empeñaſte yã tu anhelo,
en defendernos valiente;
quando tu Reliquia al zelo
ſiaſte de eſta tu Gente: (do,

Sirviendo al Pueblo aſſedia-
de invencible Paladion, &c.

Y pues eſte Principado,
os venera por Patron;
San JORGE, fed Abogado
de nuestra Deputacion.

R. Vt digni efficiamur promiſſionibus Chriſti.

O R E M V S.

D Eus, qui nos B. Georgij Martyris tui meritis, & interceſſione laſtiſcas: concede pro-
pitius, vt qui tua per eum beneficia poſcimus, dono tua gratie conſequamur. Per
Chriſtum Dominum noſtrum, &c.

Barcelona: Por Francisco Guasch Impreſſor, en la calle de la Paja, año de 1713.

GOIGS

BANSA DEL GLORIOS
dignissim de Jesu-Christ
Principat de Catalunya,
le anomenat Sant Jor-
bat de

EN ALA-

MARTYR, Y ESPOS
Sant JORDI, Patró del
y singular Titular del Pob-
di Desvalls, Bis-
Gerona.

Martyr sou de Deu amat
y de Jesús, digne Espós:
Pregau per los de aquest Poble
Sant Jordi molt Glorios.

En Cappadocia nasqueren
de Nobles Pares y opulents,
en la qual progressos foreu
de virtuts molt excelents y
ellas foren los intents
y vostre caudal ditós. &c.

Essent de molt poca edat,
vostres bens ab gran amor,
dau als Pobres resignat,
per seguir al Redemptor,
per lograr millor tresor
vos mostrareu generós. &c.

Despullat del Patrimoni
quedareu molt expedit,
donant fe y testimoni
de vostre gran Esperit;
y com a Soldat perit
peleareu valeros. &c.

Varios foren los torments,
ab que Dioclecia cruel,
aplicant tots sos talents,
prová vostra força y zel;
pero ab lo favor del Cel
sempre hisquereu victorios. &c.

En una Roda molt gran
vos lligaren despullat,
y anantia velós girant
quedareu molt desfangrat;
pero un Angel enviat
vos curá molt piados. &c.

No fatiset lo Tyrá
de aquest horrible torment,
que vos tirassen maná
en un forn de cals ardent,

¶ Ora pro nobis Beate Georgi alleluia.

Deus qui nos Beati Georgii martiris tui meritis, & intercessione letificas concede propitius,
ut qui tua pereum beneficia poscimus, dono tue gratie consequamur. Per Christum Domi-
num nostrum. ¶ Amen.

¶ Ut digni efficiamur promissionibus Christi alleluia.

OREMUS.

Gerona. Per Joseph Bro, Estamper del Rey.

de ahont hisquereu cotent,
quedant lo Tyrá rabiós. &c.

Gran fou lo vostre valor,
y mejor vostra constancia
quant devant lo Emperador
burlareu sa arrogancia,
descubrintli ab jactancia
lo engany del Deu fabulós. &c.

Cançat de darvos torments
lo cruel Emperador
richs regalos y presents
hos ofereix ab amor:
Si confesseu de tot cor
a son Deu per Poderós. &c.

Ohint Promesas semblants
escandalisat quedá,
y al Cel alcant las mans
nostre Sant a Deu pregá;
per terra lo Idol llancá,
del Deu verdader zelós. &c.

No havent triufar pogut
de nostre Sant lo Tyrá,
altre torment molt agut
sa gran malicia inventá
lo cap li va fer llevá,
morint per Deu molt gustós. &c.

En tot conficte y treball
sou nostre gran valedor
y montat en lo cavall
mostrau mes vostre valor;
envelhint ab gran furor
al Drach bestia ferós. &c.

TORNADA.

Puix que en tots nostres treballs
sou nostre Advocat ditós:
als fills del Poble Desvalls
focorreu sempre amorós.

14 Gois del glorios Sant Jordi, | Patro del Prat.

Vos qui sou amic de Déu | Y màrtir glorificàd, | Intercediu per nos-
altres, | Sant Jordi patró del Prat.

Després 5 estrofes, la darrera de les quals és, malgrat no s'hi indiqui, la tornada. A
dues columnes. Es parla del martiri.

El gravat que encapsala aquests goigs, representa la desconfita del drac per Sant Jordi,
a cavall, tenint davant la donzella que prega vora un poblat: és tret del n. 2. Porta lle-
genda que diu: S. GEORGIUS.

[Palma] Impr. de Guasp. — 1872.

15 Gois del glorios Sant Jordi.

Vos qui sou amic de Déu...

Com el número anterior, del qual es diversifica sols en el filet que separa les columnes.
Per Guasp.

16 Goijs del glorios Sant Jordi.

Vos qui sou amic de Déu...

El text, igual als dos anteriors. El gravat el mateix. El tipus de lletra, orla, etc.,
diferents.

Impr. de Guasp.

17 Goijs del glorios Sant Jordi | per los conradós de la vila de Manacor.

Tot lo demés igual al número anterior.

18 ✠ | Cobles ē lahor d'l molt alt e gl'ios | Cauayl'r lo Sēyor Sāct
Jordi : aduo= | cat d'la preclara Orde d'Cauayl'ria e Patro |
d'l Prīcipat d'Catha= lunya : nouamēt dicta= | des p en Arthur
Maf= riera Colomer ala ma= | jor gl'ia d' Deu corona= des ē
lo Certamēt ca= | talanifta d'la Jouētut ca= tholica d' Barcelo-
na- | ē lo mes Dabril d' lany M.DCCC.Lxxxiiiij | estāpades are a
despeses den Antoni Bulbena | e Tufell a qual honor= able
fēyor fō ēdrefades.

Comença amb la tornada : Puix q̄ lo cel uos confia | la missio mes excel-
lent | Patro d'Cauayleria | uetllau p la Patria mia | e per fon renaixe-
ment.

Dessota, a quatre columnes, 16 cobles, la primera de les quals té per principi : «¶ Lart
la historia e la legēda...», i després els 3 últims versos de la tornada. Ofereix bastants va-
riants d'ortografia i fins de vers del text publicat més endavant per l'autor en el seu volum
de *Poesies* (Barcelona, MDCCCLXXXIII), p. 35.

Gravat : Sant Jordi matant el drac. Composició basada en el ja conegut, que figura,
entre altres bandes, a uns *Capitols de Cort*, de 1547 (Barcelona, 1560).

A banda i banda, al cap d'avall : Ant. Bulbena fecit Barñe. — Anno Dñe.
(sic) M.D.CCC.lxxxv.

D'aquests goigs, en caràcters gòtics i a dues tintes, fets per complet a mà, lletres i tot,
es feren dos tiratges en el mateix any 1885 : el primer en la Tipografia Catòlica, el segon

a can Ramírez. Tant un i altre sobre paper del segle xvme. A més, es van fer dos exemplars sols, en pergami, del primer. Aparentment un i altre tiratge són iguals, solament que en el de can Ramírez, fet amb més cura, les tintes són més ben donades i no esblaimades com en l'altre.

(Amiden 369 × 260 mm.)

- 19 Goigs en alabansa del gloriós Sant Jordi | que's venera en la hermita del terme de Camarasa, Bisbat de Urgell.

Puig del nostre Principat | Patró singular sou Vos : | Siau lo nostre Advocat | Sant Jordi Màrtir gloriós.

Com el n. 8, també a tres columnes. Variants de llenguatge; aquí, en general, més corromput.

S'hi representa el sant armat com soldat romà, portant una palma, dret. Al fons una església. Aquest gravat encapsala la fulla.

Cervera : Imp. de J. Solé. — 1886.

- 20 Goigs en alabansa del gloriós Martir Sant Jordi | que's venera en la hermita de Sant Pau, en Vilafranca del Panadés.

Ja que al cel vos ha exaltat | de vostre zel lo fervor; | Siau lo nostre protector | Sant Jordi màrtir sagrat.

Segueixen 8 cobles i tornada, a dues columnes. S'hi reconta el seu noble naixement, les seves virtuts; es fa referencia curta a la seva mort, decapitat. La seva veneració en l'hermita de Sant Pau.

El gravat, situat sota la llegenda, semblant als ns. 14 a 17.

Vilafranca : Estampa de'n Pere Alagret y Vilaró, carrer de la Cort, núm. 3. — 1890.

- 21 Goigs en alabansa del gloriós màrtir S. Jordi | que's venera en la hermita de S. Pau en | Vilafranca del Panadés.

Ja que al cel vos ha exaltat...

Com el número anterior, també amb el mateix gravat. Orla, vinyetes, etc., diferents

Vilafranca : Estampa d'en P. Alagret, carrer de la Cort, núm. 3.

- 22 *Sant Jordi Patró de Catalunya.*

L'Art, l'Historia y la Llegenda | han brodat vostre mantell...

Després d'aquesta estrofa en segueixen les altres 15 i la tornada, a cinc columnes. Text conforme amb el de les *Poesies* d'En Masriera. Vegi's n. 18.

Gravat reproduint el mapa de Catalunya, de les *Decisions* d'En Tristrany (Barcelona, 1886), on es representa Sant Jordi matant el drac. A banda i banda els escuts de Catalunya, Valencia, Mallorca i Rosselló.

¶ *Aquests Goigs en llahor del gloriós Sant Jordi, advocat de les Ordes de Cavalleria y Patró del Principat de Catalunya y del Reynalme d' Aragó, foren compostos per N'Arthur Masriera y estampats a despeses d' Isidro Torres, ciutadà de Barcelona, | lo día xxx del mes de Novembre del any Mccccj.*

(En gòtic, a tres tintes. 652 × 448 mm.)

23 Goigs del glo- | riós Sant Jordi, pa- | tró de Ca- talunya.

Entre'ls cavallers insignes, | puix que sou tan valeros, | vull dir los
grans actes dignes | de vós, Jordi gloriós.

Després vénen 14 cobles de 8 versos amb tornada de 4, posades a tres columnes.
Segueix, a dues columnes, una oració de 12 versos.

El gravat que talla la llegenda és reproducció a la ploma del frontal de mestre Sadurní, de la Diputació, conservat al Museu del Parc.

Tip. L'Avenç : Ronda Universitat, 20. — Barcelonç (sic).

Diu una nota : «Aquestes cobles són tretes d'un manuscrit inedit del xv^a segle». Es a la Biblioteca Municipal de Valencia, i fou publicat, junt amb altre de la Biblioteca de Catalunya que el completa, per la Societat Catalana de Bibliòfils, sota el títol de *Cançoner Sagrat de Vides de Santis* (Barcelona, 1912). En 1902 L'Avenç havia publicat també en fascicle de vuit pàgines, paper de fil, aquestes «Cobles fetes en laor del gloriós Sant Jordi».

(457 × 312 mm.)

24 Goigs en llahor de Sant Jordi, Patró de Catalunya | Compostos per Arthur Masriera | Mestre en Gay Saber.

L'Art, l'Historia y la Llegenda...

Vegi's ns. 18 i 22; segueix la versió d'aquest darrer, però suprimint l'estrofa 13 i 14.

El gravat reproduceix, en petit, el del n. 22.

En la part inferior, sota la poesia, la «Música del mestre Joan Salvat».

Al peu de la pàgina : Publicació de la «Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat», Barcelona, diada de Sant Jordi, 1911. Imp. F. Giró. — Barcelona.

La mateixa «Lliga Espiritual» els ha publicat també en fascicle de dues fulles.

Entre tots aquests goigs, que estàn basats, en general, no cal dir-ho, en la narració de la *Llegenda Daurada* de Voragine, se'ns presenten vuit textos principals en català i quatre de castellans. D'ells, el que ha tingut més fortuna és el de Girona, 1680, fins ara l'estampació més antiga que conec de goigs de Sant Jordi, que es reproduceix com hem vist altres sis vegades, algú cop amb variants. Darre-rament tenen gran predicament, almenys a Barcelona, els d'En Masriera, els quals la *Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat* contribueix a popularitzar. Tots vosaltres els coneixeu per haver-los vist estampats en diversos llibres i en les fulles soltes esmentades, i fins en sabreu de cor alguna estrofa, com és la final, que ara repetiré per a acabar aquest parlament, invocant la protecció de Sant Jordi en favor de la terra catalana:

Vetllau per la Patria amada,
per la seva llibertat,
per la fe ben arrelada
per la Santa Germandat;

i si arribés el gran dia
de salvar-la combatent,
Patró de Cavalleria,
vetllau per la patria mia
i per son renaixement!

RAMÓN D'ALÓS

RECTIFICACIÓ: La constitució de 1456, instituint la festa de Sant Jordi, ha estat publicada més d'una vegada, perquè la porten les *Constitucions de Catalunya*. (Vegi's la compilació de 1704, vol. I, p. 238.)

Homenatge al Sr. César August Torras

EL dia 30 de juny, a les deu del vespre, va celebrar-se al CENTRE EXCURSIONISTA una festa altament simpàtica que va acoblar un gran nombre de socis que omplia la nostra sala d'actes. L'acord d'oferir un llibre en el qual constés la satisfacció general per haver-lo presidit tan encertadament durant l'espai de dotze anys, havia arribat l'hora de donar-hi compliment.

A l'aparèixer el Sr. Torras va esser saludat amb grans aplaudiments, que duraren llarga estona. Tot seguit d'obert l'acte, el president actual del CENTRE, en ocasió tan solemne, va cedir la presidència al Sr. Torras, perquè pertocava de dret en tal diada al qui tantes vegades i tan dignament l'havia ocupat.

El secretari, Sr. Timoteu Colominas, llegí la llista de les adhesions i representacions a l'acte, que són les següents:

Centre Excursionista de Lleida; Centre Excursionista de Terrassa. — Alcaldies de Caralps, Ribes, Ripoll, Pobla de Lillet, Olot, Berga, Sant Joan de les Abadesses. — Assistí l'Alcalde de Camprodon, don Joan Sau. — Delegat per l'*Agrupació Excursionista de Reus*, assistí D. Francesc Fortuny Gulli. — A més, hi assistiren els següents delegats: de l'*Atracció de Forasters*, Sr. Folch i Torres; de l'*Associació Joventut «Avants»*, D. Antoni Cot; del *Centre E. del Vallès*, D. Joan Danés; del *Club Montanyench*, D. Baltasar Sarradell. — Una carta d'adhesió de D. Antoni Bartumeus, una altra de D. Narcís Oller; i una del Dr. Benlloch, bisbe de la Seu i príncep d'Andorra, molt efusiva.

El mateix Sr. Timoteu Colominas va donar lectura de la següent memoria:

SENYORS:

Tots recordem amb joia la data del 8 del pròxim passat juny. Reunits en aquesta sala en Junta general per al nomenament de càrrecs de la Directiva, i no volent admetre el Sr. Torras la reelecció de la presidència, alegant el poderós motiu de portar per dotze anys consecutius l'honrosa o bé penosa càrrega, volgué testimoniar-li el CENTRE els seus més sincers afectes, i amb tota l'espontaneïtat i amb un entusiasme, en certs moments delirant, esclatà amb xar-dorosos aplaudiments. Per això en mig de tan corprenedor acte brotà un acord per aclamació, acord sens dubte dels que més honoren i honoraran en l'esdevenidor els llibres d'actes del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Significar al Sr. Torras l'agraïment per haver regit la nau per durant tan llarg període de temps, portant-la amb son bon zel i laboriositat a port segur, per a son expandiment i a major honra de la nostra terra.

La Junta directiva fou, doncs, des d'aquell moment la que assumí tan honrosa tasca, i com a mandatària d'aquella entusiasta resolució que se li confia, estudià projectes i escoltà consells per a portar-la a terme d'una manera digna i mereixedora de la persona a la qual va dedicada. I veus-aquí perquè en el llibre d'actes del nostre CENTRE, i en la referent a la data de primer de juliol del pròxim passat any de 1915, s'hi llegeix, en mig d'altres, un acord que, copiat a la lletra, diu com segueix:

«Presentades i discutides algunes iniciatives, s'acorda per fi, testimoniar al Sr. Torras l'agraïment del CENTRE, per medi d'un artístic àlbum on podran estampar ses firmes tots els socis de l'entitat, i fer una ampliació fotogràfica del retrat de dit senyor, perquè pugui figurar a la testera del Saló de Junes, en recordança dels seus constants treballs que ocasionaren l'engrandiment del CENTRE.»

Com ja veieu, dos són els extrems que enclou el referit acord: el primer, entregar solemnnialment al Sr. Torras, i com a prova de consideració i respecte, un àlbum amb els autògrafs de tots els que sentim per ell l'entusiasme patriòtic de l'excursionisme, de sa Casa pairal i de Catalunya; el segon, col·locar a la testera de nostra Sala de Junes el retrat degudament engrandit de dit senyor, perquè ens encoratgi amb sa presència, animant-nos en el comès que vosaltres ens heveu confiat, i puguin seguir nostres successors.

El nom de César August Torras està tan íntimament lligat amb el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que bé quasi es pot dir que formen un tot. No s'explicaria una cosa sense l'altra. Recordareu tots vosaltres que en l'esmentada memorable sessió, ens digué el Sr. Torras les següents paraules: « — *General i soldat de fila estaré sempre al costat del CENTRE, esmersant totes les meves energies en benefici de l'excursionisme.* » Doncs, bé: aquestes paraules sortides del cor del nostre ex-president, ningú més que aquesta Directiva ha pogut comprovar la veracitat amb que foren pronunciades. Ell aporta iniciatives, ell s'acosta a nosaltres ben sovint per a proposar-nos tot allò que creu pugui redundar en benefici de la seva entitat

volguda, i com a pare bondadós i gelós de la seva obra, vetlla son camí, apartant-li els entrebancs que s'oposen en sa marxa triomfal; s'explica clarament que sigui així: són tants els sacrificis que li costa! L'ha vist néixer; i en unió d'aquell estol de bons patricis de grata recordança, li han fet fer via envers els més purs ideals patriòtics, convertint-lo en el més ferm campió de nostre renaixement.

Excursionista de soca-arrel, són tants els treballs realitzats pel nostre homenatjat per a fer conèixer tots els bells recons que enclou la nostra terra, que formen un rosari continuat; ell, comensant en sa més tendra juvenesa, ha anat seguint i batega encara amb tota la força propia d'un cor enamorat i consensuat que sab imposar-se fins al sacrifici en persecució dels seus somnis d'or. Per això el veiem incansable; per això el veiem ara a la tribuna, ara a la muntanya, prenent notes per a acoblar-les després i donar-nos a conèixer en forma de guies, tan belles investigacions. Quants i quants excursionistes, amparats amb aquests llibres, han creuat les nostres carenades pirenenques, han trepitjat llurs tarteres i han aconseguit sentir sota la impressió de la grandiositat de la natura enlairats sentiments envers son Déu i de sa patria. Quants i quants excursionistes s'han encoratjat i amb l'ajuda de sa mà benefactora han resseguit bells afraus, pics gegantins, valls feréstegues i avencs esfereïdors, els quals, perdent de sobte aquell mutisme que apar estaven condemnats, han respost amb patriòtica extremitat al crit de Visca Catalunya.

Aquesta és la segona part de l'obra del Sr. Torras. Primer, aconsegueix, amb sa voluntat de ferro i amb l'ajuda de volguts companys, per dissort avui molts desapareguts d'entre nosaltres per llei natural inexorable, acoblar tots aquells elements desperdigats que sentint l'excursionisme perdien ses energies; fent amb sa unió el desenrotllament d'una obra pràctica i positiva. Després els hi facilita, per mitjà d'aquests llibres, el fruïment d'aquest bé de Déu de belleses artístiques i naturals, les quals, encloses dins de casa nostra, formen els seus més rics joiells: fent-la bella entre les belles, rica entre les riques i santa entre les santes. I aquestes notes, surten de la llar, s'escampen benefactores pels terrers veïns, corren a llunyans paratges, i com a coloms missatgers tornen, mes tornen acompanyats de gent estranya sadolls d'impressions, i desitjosos de poder veure i admirar aquells tressors que, escampats arreu, són per dissort més ignorats que coneguts.

I no n'hi ha prou; l'obra del Sr. Torras va encara més enllà; extensos són els nostres horitzons, enlairats són els nostres cims, i no tot-hom posseeix els pulmons i ardidesa necessaries per a assolir-los, i en aquest objecte s'inicia l'aixecament dels xalets-refugis, els quals, amb brassos amorosos conforten al turista, alberguen a l'aimador de la natura que desitja saturar-se i enlairar l'esperit envers al creador de les grandeses que la nostra terra n'és guardadora. I també en aquesta tasca veiem al Sr. Torras de cos enter, i sota la seva direcció s'inaugura el primer xalet-refugi aixecat a nostre Catalunya, en el cicle pireneic d'Ull de Ter. Ja el coneixeu; allí dalt, desafiant el vent, les neus i les tempestes s'aixeca ben alt, confonent-se entre els

núvols, el segell de nostre CENTRE, voleiant altiva, com a coronament de la diadema catalana, la gloriosa ensenya de les quatre barres.

I ara que de refugis parlo, permeteu-me un parèntesi petit, tan solament el necessari per a invocar un sentit record al company que tots els aquí congregats hem d'anyorar en un acte tan solemniat com el present : En Juli Soler i Santaló; mercès a les iniciatives del qual podrà el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA inaugurar ja amb caràcter oficial, durant el pròxim mes d'agost, el xalet de la Renclosa.

Benhaja, doncs, el poble que enalteix els homes que el fan gran! perquè, dignificant-los, es dignifica a si mateix, i en aquest cas el CENTRE no fa més que satisfer un sagrat deure contret amb el seu ex-president Sr. Torras, que ha estat, és i serà (perquè és innat en ell), el seu més ferm adalid, i a l'ensens ha estat i és també, indiscutiblement, un dels caps de brot més assenyalats dintre de l'excursionisme.

Jo ja sé que la modestia del Sr. Torras s'ha de sentir ferida; jo ja sé que el Sr. Torras, com a home de sentiment, l'han de impressionar algunes de les paraules adreßades a sa persona, emperò en aquest cas dec manifestar-li que com a secretari del CENTRE, i per tant com a mandatari de portar a cap el compliment dels seus acords, he cregut amb tot lo dit, haver interpretat fidelment la manera de pensar i de sentir, no tant sols de la Directiva, sinó de tots els meus consocis. Si és així, lo dit, ja dit està; ara, si fos al contrari, vosaltres teniu la paraula per rectificar-me.

Abans d'acabar, permeteu-me, Sr. Torras, que us digui :

— Per molts anys pogueu treballar, com haveu fet fins avui, per vostre CENTRE; doncs ningú amb més propietat pot dir-ho, perquè és ben vostre. I tingueu per ben entès, que així com el regireu per dotze anys consecutius, tots fem vots perquè Déu us concedeixi vida llarga i pogueu tornar-lo a regir amb la mateixa assiduitat i zel altra dotzena d'anys. Aquests són els més fervents desitjos i ço que confiadament espera el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

El Sr. Joàn Danés Vernetas, va llegir tot seguit aquest seu treball.

HONORABLE SENYOR TORRAS:

(Amb vostra venia, companys i amics.)

Si us manquessin títols per a afegir als molts que us haveu guanyat en el transcurs de la vostra actuació excursionista, en aqueix tan solemne acte podria jo, si tingués prous mèrits, proposar ço que en el fur de ma consciencia us otorgui en un dels dies que tingui l'honra de fer amb vós la primera excursió.

Trascàvem pel Bergadà i aviat em vaig convèncer que éreu ço que m'havien dit, un *apòstol* de l'excursionisme, per tal que sabéreu distreure'ns de la gana que patirem amb motiu de les difi-

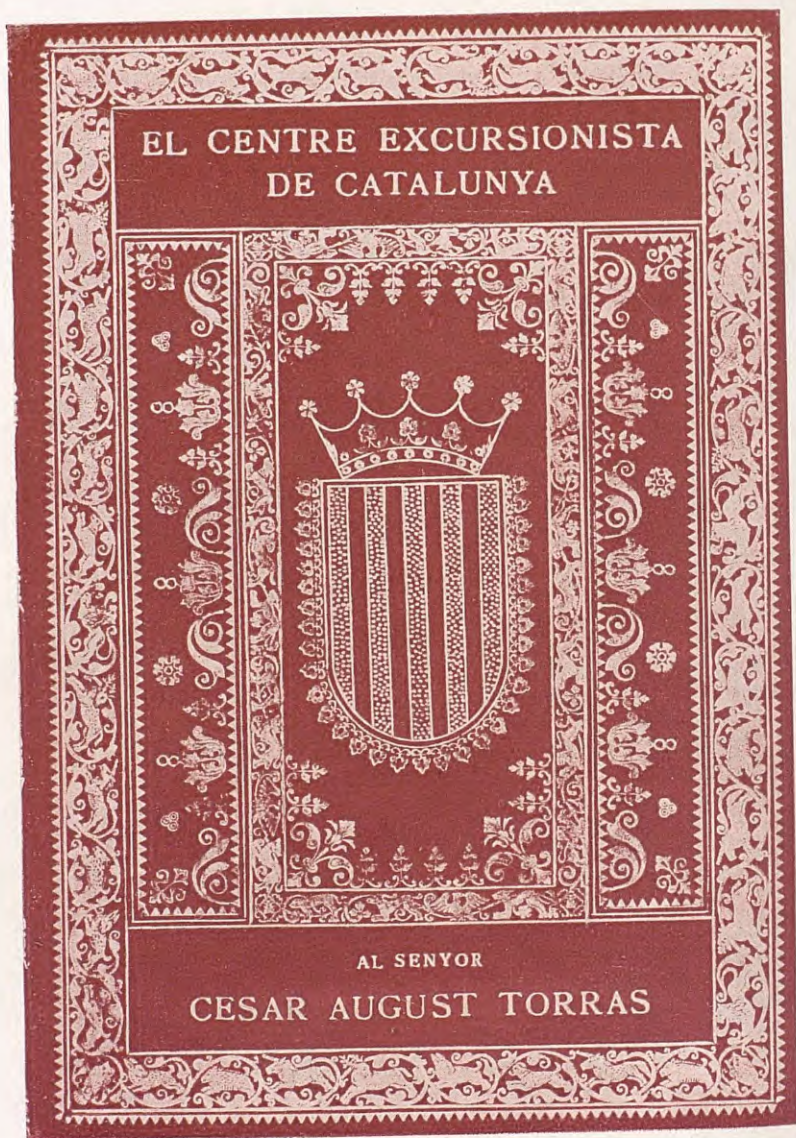
cultats impensades que retardaren de quatre a cinc hores l'acabament d'una excursió. També puguí comprovar que éreu *àliga* de l'excursionisme, com feia poc que us havien batejat, pel mateix que recorren els Rasos de Peguera, tot coberts, de neu, ens ensenyàreu a suportar les fatigues d'una marxa penosa victoriosament termenada, tant per a satisfacció nostra com per a admiració dels indígenes, a un dels quals, el qui ens serví de guia, tinguéreu de prometre que per allà on passaria ell, passariem nosaltres, resultant després que per poc és ell qui no passa. I ja en el Cogulló d'Estela, esguardant el bé de Déu de terra catalana que des d'allà s'ovira, m'havia cerciorat que, en efecte, éreu el *pedagog* de l'excursionisme; per quant no hi hagué indret que no coneguéssiu, ni pic, ni serra, ni poble que no en sabéssiu el nom...

Però el títol que vaig otorgar-vos fou quan visitàrem l'ermita de nostra Senyora dels Tossals, quan vós, rodejat dels demés companys, coronàreu després un d'aquells turons; llavors, separat com estava jo de la comitiva, sense oir ço que deïeu per tant, poguí veure com, vibrant vostra cara i fulgurant en lluïssors ràpides els ulls, estenieu els brassos, i amb les mans desplegadas i llavis frisosos, parlàveu segurament de les desgracies que han aclaparat a nostra estimada patria; mes a mi se'm figurà que éreu el general que senyala a son estat major els diferents llocs per on tenen que operar els exèrcits de son comanament. Us vaig fer capità general dels excursionistes.

Permeteu-me aital títol, permeteu-me aital comparança, només que per aquest moment; perquè ni vós, ni aquell estat major, ni els exèrcits que, seguint les vostres guies han actuat després, no són pas gent de guerra, sinó excursionistes que van per nostra patria a conèixer-la, estudiar-la i admirar-la, conreant l'amor patri, sense el qual no hi ha nació possible, ni en nosaltres la resurrecció que de tan temps ha perseguim.

I vos en sou un dels més fermes paladins per a assolir aquesta resurrecció, perquè haveu dedicat tota vostra vida a l'excursionisme, a l'excursionisme sinònim de patria, únic que hem volgut entendre i ens heu fet entendre a nosaltres, els qui hem tingut l'honra d'ésser vostres deixebles. Per ço vostra obra excursionista, com tot gran ideal, pel mateix que l'heu servida generosa, noble i santament, vos ha reportat penes i cansancis, sacrificis i treballs i menyspreus que haurien acobardat a qualsevol que no hagués tingut el tremp de vostre esperit cridat a grans coses, aquelles que prevaleixen perquè tenen vida d'eternitat. D'aquestes és la vostra obra escrita.

Si poguéssim veure nosaltres la depuració que farà l'esdevenidor dels valors de les coses d'avui, quants desencants no tindríem! Veu-riem que els qui considerem genis i honorem i glorifiquem aixecant-los enormes pedestals, seràn considerats com mitjanies; perquè llurs obres ni tot humanes, ni tot divines, ni tot reals, ni tot somniades, hauràn perdut son present, seràn cosa preterita davant la marxa constant de la humanitat vers el progrés. En canvi, la vostra obra escrita, les vostres *Guies*, tindran sempre present, perquè són quelcom real i positiu, perquè són un troç (jo us desitjo salut i vida perquè el pogueu fer més gros encara) de nostra terra, arrencat de

ALBUM DE FIRMES DEDICAT AL SR. TORRAS

TAPA ANTERIOR DEL REL·LIGATGE

ALBUM DE FIRMES DEDICAT AL SR. TORRAS

PRIMERA PLANA

la realitat, perquè són un inventari gràfic, animat, esbrinat, explicat i tangible de la mare patria, aquí espadada i llànguida i allà planera i ubèrrima.

Fins podrien venir temps de descuit o de revolta, que els nostres fills no poguessin tenir els nostres sentiments ni servissin els nostres ideals, fins nous cataclismes parcials podrien variar la configuració de nostra terra: però, en tot cas, les vostres *Guies* es guardaran com es guarda l'or, perquè essent vostra obra acabada i perfecta, d'un colp d'ull podran guaitar la nostra terra d'avui amb els camins que la creuen, els pics que la coronen i els pobles que l'esmalten, amb les distàncies que els separen, les esglésies que els embelleixen, els monuments que els glorifiquen...

És veritat que se n'han escrit d'altres de guies, també acabades i perfectes, particularment les dedicades, com la del malaguanyat Juli Soler, a una sola regió; però la suma total d'aquestes guies no fa més que completar la vostra que és capdal per lo extensa. També es troben en les nostres col·leccions del *BULLETÍ* obres apreciables per lo minucioses, plenes de doctrina, documentades, que no deixen res per desitjar, però aquestes representen el diccionari de la vostra, en la qual no hi heu pogut posar-hi, sopena de fer-la intermenable, més que lo necessari, lo realment útil i pràctic per a l'excursionista.

Però cosa tan útil, pràctica i còmoda, té, a més, prou essència per a l'estudi i il·lustració dels excursionistes i prou extensió perquè els de demà es sorprenguin i no sapiguin capir-ne el gènesi, hagut esment de la paciència, constància, sacrifici i entusiasme que haveu tingut d'esmersar per a recórrer tan bell troç de nostra terra, pujant als espadats pics, endinzant-vos en les afraus emboscades, colrant-vos en les planures, combatent-vos les pluges, aturant-vos les tempestats... però, frisós i amatent, sempre averiguant, sempre preguntant, sempre anotant ço que cercàveu, fins que haveu pogut cloure en el vostre puny, com si diguéssim, les tan enormes com ensopides, encantades muntanyes que heu recorregudes, i en mig de les quals éreu un punt imperceptible. També, comparats amb elles, els vostres llibres són com un cop de puny, però cop de puny que conté l'esperit de nostres muntanyes i la vida que abans de vós ningú havia sabut donar-les-hi. Vós les heu desensopides i desencantades.

Amb tot, no són pas aquests sols els vostres mèrits. Altra obra teniu i no pas escrita, que nosaltres molt millor que els vinents podem apreciar, perquè l'hem viscuda. És la vostra obra d'acció, portada a terme per propia voluntat, sense desmaís, sense que ningú us hi atíés, obeint a la força interior, brava i irresistible, que tenen tots els nats per una gran cosa, com vós per a fer l'obra excursionista.

Així, amb més proporció que cap més dels nostres excursionistes, arreu on heu passat hi heu portat aires de civilitat i aires de patria, condormits mercès a l'aclapament que planava i malhauradament plana encara assobre dels camperols, més que nosaltres, paries i esclaus de sa propia patria, en quant estàn allunyats de tot centre de cultura per manca de ferro-carrils, carreteres i fins camins veïnals. Jo n'he seguit de comarques d'aquestes, i tot-hom us coneix. Vostra obra d'apostolat allà es conservarà per tradició; i anava a dir que es

conservarà amb més vigoria que en lloc si fruit també del vostre apostolat no fossin els Centres Excursionistes comarcals, que tant ajuden al foment de la nostra obra patriòtica.

I deixo d'esmentar el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Perquè, què no heu fet dins nostre CENTRE, al qual heu considerat com la nina de vostres ulls? N'haveu ocupat la presidència molts i molts anys, i ¿he de dir que vós li heu donat l'alè necessari per a créixer, desenrotllar-se i trobar-se, com es troba avui, disposat a emprendre qualsevulla difícil cosa?

Jo he de dir solament que hora era que, parant-nos davant la vostra obra i ullant-la integralment, exterioritzéssim en públic, comprovant balanç tan esplèndid, nostre agraïment, i que ens determinéssim a homenatjar-vos, com fem avui, en aquesta solemne sessió, prou migrada encara pel que us merexeríeu; a bé que si no tenim flors, ni llores, ni figures retòriques, tenim cor i tenim la nostra bona voluntat, que són essències de nostre ésser i segurament a vostres ulls molt més apreciables.

No volguéssiu pas veure en aquest homenatge, com veïeu tan sincer, un acte de desagravi per certes humanes coses, ja oblidades, que té de passar tot-hom, per lo mateix que la vida les porta i són un reactiu per a donar tremp a les ànimes i són efecte de la perdurable lluita a que estem destinats des de nostres primers pares, però lluita esdevinguda necessitat, en quan sense ella nostra vida seria, o una continuada prolongació de dies clars i riallers que ens aburriria, o prolongació de dies foscos i tempestuosos, que ens desequilibraria. No.

Malgrat aquelles humanes coses ens hagin portat al dia d'avui, ço és, ens hagin servit d'esperó per a posar en pràctica ço que tots pensàvem i particularment ens dèiem, nostre homenatge té una missió molt més alta encara, la de pregar-vos en el to i manera que més agradables us siguin, que continueu vostres treballs amb fe i dalit, no per al foment de l'obra excursionista, que és cosa, jo crec, innata en vós, sinó per a traspuar en nosaltres vostre esperit excursionista i poguem enriquir-nos de vostre saber, de la vostra iniciativa, de les vostres energies, de la vostra acció, que és així com es podrà veure un dia acabat l'inventari gràfic i positiu de la nostra estimada patria.

I perquè així sigui, cal que continueu dirigint-nos i menant-nos com fins ara, i no pas amb el títol de president ni de president honorari, coses per vós ja massa esquivades i prosaiques, sinó sots un títol que, contra ço que em proposava al principi, cal inventar i que us reporti tal càrrega que si fins ara actuàveu per devoció, ara ho tingueu de fer per obligació. Ha d'ésser títol que sigui condigne premi pel passat i prenda d'eficàcia per a l'esdevenidor. Títol que compregui i resumeixi tots els que en el transcurs de vostra vida excursionista us haveu guanyat i abans apuntava. Títol, en fi, completament nou entre nosaltres, i que el considerem tan necessari, que el reclamem a l'ensem la patria, vostres mèrits i nostra insuficiència.

I com jo no estic ben segur d'haver-lo trobat, és per ço que us prec i demano de totes veres a vosaltres, companys i amics, que m'es-

colteu, que m'ajudeu en aital comanda. Rodonejant mon pensament, us diré que així com la més alta representació de la monarquia l'encarna el rei, i la de l'esglesia el pontífex, així el nou títol ha de demostrar que nostre D. César August Torras és la més alta representació de l'actual excursionisme català.

A mi em sembla, doncs, que com resum i compendi d'aquest acte, devem declarar, proclamar, ungir i consagrar a nostre Sr. Torras com a *cap-pare màxim* de l'excursionisme, com si diguéssim nostre rei, com si diguéssim nostre pontífex.

Si hi esteu conformes, companys i amics, alceu-vos i amb vostres aplaudiments otorgueu al Sr. Torras aquest nou títol, que ja el té adquirit de fet; donem-li, doncs, de dret.—JOÀN DANÉS I VERNEDAS.

El president, Sr. Massó Torrents, va aixecar-se a dir algunes paraules semblants a les que segueixen:

Poques vegades a la vida se m'ha presentat l'ocasió de fer un acte tan agradós i, com a president del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, de donar-hi compliment amb més justícia. Tinc l'encàrrec dels companys de la Junta directiva d'oferir-vos un present que us sigui expressió del nostre agraïment per la vostra benfactora actuació, que us sigui un record del nostre afecte.

El secretari Sr. Colominas ha ressenyat en poques paraules el vostre persistent esforç en bé d'aquesta casa que tots estimem, i el Sr. Danés ens ha vingut a parlar en nom dels amics. En aquest moment m'agrada retreure l'amistat ja antiga que m'uneix amb el Sr. Torras i el record personal d'algunes excursions efectuades en companyia seva, que m'han restat gravades fonament a la memòria; aquell escalar cims plegats, tombar collades i devallar a les planes; dolces estones, bones converses, excel·lent company!

Sols resta ara, estimat Sr. Torras, que el vostre humil succeïdor, molt honorat en aquest moment, us faci entrega d'un llibre en el qual la majoria dels vostres consocis hem escrit el nom. Ja veieu que si una vegada puc dir que parlo en nom del CENTRE, és ben bé aquesta. Mes, abans d'entregar-vos-el, us n'explicaré alguns detalls.

En el seu aspecte exterior, aquest llibre ostenta, en ben combinada ornamentació, un rel·ligatge català del segle XVII^a. Sobre pell vermella del país, els ferros reproduïts d'altres d'antics, aparenta un d'aquells nombrosos llibres de la nostra Generalitat on feia constar-hi els seus acords o les lleis. Ha estat feta en els tallers de la casa Miquel i Rius. Obrint la primera plana, apareix una orla miniaturada per En Feliu Elías, on es troben, artísticament combinats, els principals elements de la fauna i de la flora pirenenca: l'isart, d'ós del Pireneu, les perdius blanques, i una gran varietat de roquers; les blaves gencianes, les pentecosteres de grana, les grosses flors le l'arnica montana i tantes altres flors de les altures, de colors vius. L'escrit que us endrecem, copiat en la lletra gòtica dels nostres vells manuscrits per les mans curoses de l'Antoni Flos, està concebut en termes que esperem tots plegats que trobareu afectuosos. Així,

hem procurat oferir-vos, transportada a la manera actual, una producció que tinguéss l'aspecte d'aquelles del bon temps de la nostra llengua. L'escrit, expressió del nostre afecte envers vós, està redactat d'aquesta manera:

«Al Senyor César August Torras, President del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. 1903-1915.

¶ Tots els socis del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA que sotescriuen aquest document s'adhereixen amb entusiasme a l'acord pres en la Junta General del VIII de juny, refermat i completat per la Junta Directiva del I de juliol, perquè consti d'una manera digna i perpetua la satisfacció amb que han estat regits durant els dotze anys de la vostra presidència.

¶ Tan constant i tan ferma ha estat la vostra iniciativa, tan continuada la vostra activitat, que heu sabut deixondir i acostar els que romanien apartats, i acoblar noves hosts de valerós jovent. En compensació de l'esforç i dels anys que li haveu consagrat, heu tingut també el goig de presenciar ben d'aprop la gran creixença d'aquest arbre dilecte i de veure'n estendre's cada dia noves branques. De la bona i potent saba que hi circula vós heu estat el més expert impulsor.

¶ Perquè volem que us sigui ben palesa la nostra gratitut, i d'una manera permanent, us oferim un pergami que tant de bo duri tant com els més vells pergamins que encara ens serveixen les primeres frases barbotejants en que la nostra estimada llengua fou escrita.

¶ Tant com duri aquest document durarà el record de l'afeció dels presents i de l'homenatge que us endrecen pel bé que heu fet al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA en la vostra tan llarga com fructuosa presidència.

Barcelona XXX de Juny de MCMXVI.»

El senyor president, havent fet entrega del llibre al Sr. Torras, aquest va aixecar-se, entre forts picaments de mans, a pronunciar alguns mots, que procurarem transmetre en la substància ja que no podríem transmetre la força efusiva i la fàcil dicció amb que foren pronunciats.

SENYORES, COMPANYYS:

Des d'aquest lloc on tantes vegades he tingut ocasió de dirigir-vos la paraula, us la dirigeixo avui posseït de més fonda emoció; i per manifestar-vos tot el meu agraïment per la manera com heu apreciat la meua obra i la meua acció en aquest CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que contemplo cada dia més ple de vida, permeteu-me que, en la impossibilitat d'abraçar-vos a tots com fóra el meu desig, abranci en nom de tots al digne president i amic meu el Sr. Massó Torrents.

El Sr. Danés, com si no fossin prous els honors rebuts, ha proposat que se'm nomenés papa de l'excursionisme, recordant també les meves guies del Pireneu Català. Jo, senyors, que em trobo ésser avui

el soci més antic, sols puc acceptar el d'ésser vostre germà gran, i per aquest títol, sí que m'hi veig amb cor i aptituts; podent sempre vosaltres i el CENTRE comptar amb el meu concurs i la meua voluntat en tot quant sigui d'interès per a vosaltres i per a la nostra estimada entitat.

Va parlar també el Sr. Torras dels comensos de l'excursionisme en col·lectivitat, de lo molt que al mateix deu el renaixement patri, de les orientacions seguides pel CENTRE, sempre en profit i enaltiment de Catalunya, i insistí en la necessitat de que el nostre excursionisme no perdés mai son caràcter d'estudi, i que al fomentar els útils i pràctics sports a n'ell inherents, no abandonés per això l'estudi de tot lo interessant de la nostra terra, fent que les belleses que ella atresora fossin arreu conegudes i estimades.

Quant el Sr. Torras va haver acabat el seu bell parlament, celebrat amb llargs aplaudiments, s'aixecà la sessió, que va resultar una de les més agradables que el CENTRE ha celebrat, transparentant-se en la satisfacció de tots els presents. El record de l'homenatge al que durant l'espai de dotze anys ha presidit el CENTRE, perdurará entre els socis que l'oferiren, i el Sr. Torras tindrà un bell llibre, en el qual constaràn, en durable pergami, els noms de la gran majoria que diràn a través dels anys l'afecció que per ell i per la seva obra sentiren.

Publicacions rebudes

(Segón trimestre de 1916)

Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona.

Vol. XII, núm. 14. — Dr. D. Maximino San Miguel : *Origen y formación de los magmas eruptivos.*

Vol. XII, núm. 15. — Dr. D. Agustín Murua y Valerdi : *Los signos químicos; su génesis y transformación a través de la historia y examen de los más frecuentemente usados en cada uno de los más importantes momentos.*

Vol. XII, núm. 16. — Ilmo. Sr. D. Antonio Torrents : *Cuentas corrientes con interés; demostración aritmética y algebraica de los diferentes métodos.*

Vol. XII, núm. 17. — Excmo. Sr. D. Carlos de Camps (Marqués de Camps) : *Del Mildiu.*

Butlletí del Centre Excursionista de Vich. — Pere Pujol, pbre. : *Els dos Missals mixtes de la Seu d'Urgell.* — Una crònica interessant. — M. T. : *Notes Folklòriques : El Rector de la Bola.*

- O Instituto.** Coimbra. (Mars.) — Fidelino de Figueiredo : *S. Frei Gil*. — Don José Manuel de Noronha : *Os últimos anos do Marquês de Pombal*. — Victoriano F. Ascorza : *Astrofísica*. — Dr. Pacheco de Acuorim : *Determinantes de Rousky*. — Gustavo Ramos : *O Fausto do Goethe*. — D. Thomas de Almeida Manuel de Vilhena : *Historia do instituição da Santa Ordem do Cavalaria e das Ordens militares em Portugal*. — J. Baptista Pereira: *Memórias de Carnide*.
- Boletín de la Real Academia de la Historia.** Madrid. (Abril.) — J. Gómez Centurión : *Relaciones biográficas de Santa Teresa de Jesús*. (Continuació.) — Jerónimo Bécker : *Algunas ideas referentes a la política de España, respecto de América, durante el reinado de Felipe III*. — Manuel Pérez : *El señorío temporal de los obispos de España en la Edad Media*. — P. de Novo : *Informe sobre las obras presentadas por el Sr. Beuraúde*. — L. Pujol : *Goya, pintor de retratos*, por A. de Beruete y Moret. — F. Fita : *Nuevas inscripciones romanas de Asentisque y Riba de Saelides en la diócesis de Sigüencia*.
- Butlletí del Centre Excursionista de la comarca de Bages.** Manresa. — Joaquim Sarret : *Monedes Manresanes*. — P. Font Quer : *La ciencia d'En Sovatjé*. — L. Soler i March : *Predicador de la Quarésma*. — J. Pecanins : *Cansonística Comarcana*. — J. Esteve Seguí : *Paremiologia Comarcana*.
- Boletín de la Sociedad Castellana de Excursiones.** Valladolid. (Abril-maig.) — Salvador García de Pruneda : *Un contrabando épico*. — *Ese es, ese es*. — D. J. Agapito y Revilla : *Los retablos de Medina del Campo*. (Continuació.) — D. Luciano Huidobro : *Contribución al estudio del arte visigótico en Castilla*. (Continuació.)
- La Montagne.** París. — J. Escarra : *Sur la face nord du Mont Aiguille*. — Valentin Gros : *Les lacs de Crupillouse et le Col des Neiges*.
- Revista de Menorca.** Mahó. (Abril.) — J. Cotrina : *Impresiones de Menorca*. (Conclusió.) — Manuel Chueca : *Informes sobre el dragado del puerto de Mahón*. — M. Hernández : *Observaciones meteorológicas de Marzo*.
- Boletín Arqueológico.** Tarragona. — *Jerusalén*: Conferencia del Dr. D. J. Valls. — Angel del Arco : *Paseos Arqueológicos por la Diócesis de Tarragona*. — *Museos Diocesanos*, discurso del Excmo. e Ilmo. Sr. Arzobispo de Tarragona.

S'han rebut, a més, les següents publicacions:

Hojas Selectas.

Estudis Universitaris Catalans.

Revista Montserratina.

Estudios Franciscanos.

Butlletí Associació Excursionista Avant.

La Alhambra. Granada.

Excursions del Ateneu Enciclopèdic Popular.

Alpine Journal. Londres.

Cultura.

- Butlletí de la Agrupació Excursionista. Reus.
Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana. Palma.
Il Rosario e La Nuova Pompei.
Revista Tecnológico-Industrial.
Butlletí del Centre Excursionista Montseny.
Butlletí del Centre Excursionista Barcelonès.
Vell i Nou.
Mitteilungen des Deutschen u. Osterreichischen Alpenvereins. Munich.
Boletín de la Sociedad Aragonesa de Ciencias Naturales. Saragossa.
Sociedad Astronómica de Barcelona.
Ibérica. Tortosa.
Lux. Barcelona.
Revista Musical Catalana.
La Zuda.
Peñalara. Madrid.
Los Amigos del Campo. Madrid.
Los Archivos de Ibiza.
Barcelona-Atracción.
Revue des Langues Romanes. Montpellier.
Boletín de la Sociedad Española de Excursiones. Madrid.
Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Orense.
Revista Popular.
Montanyes Regalades. Perpinyà.
Revue Catalane. Perpinyà.
Boletín de la Real Academia Gallega. Corunya. (Trimestre.)
Boletín de la Real Sociedad Geográfica. Madrid.
Boletín de la Real Sociedad Geográfica. Revista de Geografía Colonial y Mercantil.
Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos. Madrid.
Bulletin Hispanique. Burdeos.
-

Crònica del Centre

JUNY DE 1916

SOCIS INGRESSATS EN EL SEGÓN TRIMESTRE

Víctor Oliva Sala. — Arnau Izard i Llonch. — Francisco Mató i Fargas. — Francisco Giménez. — Martí Raspall Mayol. — Leopold Sanjuan. — Manel Lorzaya Janer. — Hermenter Serra Budallés. — Jeroni Aurura Dolader. — Narcís Sabater Bros. — Josep M.ª Estasen Pla. — Josep M.ª Alegret Casas. — Joànn Klaunburg Franco. — Carles Camaló Costa. — Guerau Rodríguez Ojleros. — Josep Rech. — Francisco Aguilera Llorens. — Walter Stunberg. — Alexandre Ramos de Molins. — Agna Rubies Monjonell. — Josep Sindreu Oliba. — Josep Bardia Farré. — Antoni Roca Figueras. — Francisco Ferriol Busquets. — Josep Domingo Purroy. — Mercè Romeu Rodríguez. — Isidre Romeu Selvas. — Bru Romeu. — Josep Molla Montaner. — Salvador Arbós i Arbós. — Josep Robert Soler. — Lluís Daunís Grau. — Valerià Casadó Sánchez. — Ricard Zariquiey. — Manel Comas Esquerra. — Josep Farrés Fontcuberta. — Pere Serra Boada. — Joaquim Guitart Fontseré. — Valentí Rosa. — Pau J. Riera Soler. — Miquel Trias Bertràn.

JUNTA GENERAL

El dia 27 del passat juny se celebrà la reglamentaria Junta general ordinària per a l'aprovació de l'acta anterior, aprovació de comptes i nomenament de càrrecs de la Directiva. Oberta la sessió per la presidència, s'aprovà l'acta i l'estat de comptes per unanimitat, procedint-se al nomenament de càrrecs, resultant constituïda la Directiva en la següent forma : *president*, D. Jaume Massó Torrents; *vice-president*, D. Francisco de P. Maspons (reelegit); *tresorer*, D. Gabriel Roig; *secretari primer*, D. Timoteu Colominas (reelegit); *secretari segon*, D. Feliu Duràn; *vocals* : D. Francisco X. Parés i Bartra, D. Ramón d'Abadal, D. Josep M.ª Pericas, D. Maties Pallarés, D. Josep Franch, D. Ignasi Dalmau.

I els presidents de les Seccions reglamentàriament constituïdes, que són els següents : D. Pelegrí Casades i Gramatxes, *Arqueologia*; D. Albert Santamària, *Sports de muntanya*; D. Alfred Bosch, *Fotografia*; Mn. Marià Faura, *Geologia*; D. Josep M.ª Miró, *Arquitectura*; D. Pere Rius i Matas, *Enginyeria*; D. Agustí Duràn, *Folk-lore*.

JUNTES DE SECCIONS

El dia 15 del propi mes, es reuní la Secció de Fotografia, quedant constituïda la nova Junta tal com segueix : *president*, D. Alfred Bosch; *vice-president*, D. Rafel Degollada; *secretari*, D. Manel Riera i Boada; *arxiver*, D. Gaspar Sala

Rosés; *vocals* : D. Carles Fargas, D. Lluís Olivella, i D. Pere Monistrol Mirabent.

El dia 19, es reuní igualment la Secció de Geografia i Geologia, quedant formada sa Junta de govern pels següents senyors : *president*, Mn. Marià Faura; *vice-president*, D. Baltasar Serradell; *secretari*, D. Josep M.ª Soler; *tresorer*, D. Joan Rosals; *conservador de Museu*, D. Joaquim Folch; *vocals* : don Melcior Marcer, i D. Josep M.^a Cò de Triola.

Iguament ho féu la Secció de Sports de Muntanya el dia 26, essent dirigida per la Junta que a continuació s'expressa : *president*, D. Albert Santamaría; *vice-president*, D. Lluís Coll; *tresorer*, D. Lluís Valls; *secretari*, D. Climent Viscarri; *Vocals*: D. Eduard Vidal i Riba; D. Santiago Perdigó; D. Eduard Rodó; D. Joaquim Grau, i D. Francesc Gurri.

I per últim, el mateix dia 26, la Secció d'Arqueologia i d'Historia tingué també la seva reunió, constituint-se tal com s'indica a continuació : *president*, D. Pelegrí Casades i Gramatxes; *secretari*, D. Alfred Gaza; *arxiver*, D. Joan Santaló; *vocals* : D.ª Lluïsa Vallès; D. Francisco Jorba, i D. Lluís Subirà.

EXCURSIONS

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — El dia 4 del passat juny, visità els jardins clàssics de la torra *La Gloria*, que D. Gonçal M.ª Jaumar de la Carrera i Domènec posseeix en el terme d'Horta.

Els dies 11 i 12, féu una excursió a les runes d'Ampuries, La Escala (on començà altra de marítima per la costa brava, visitant els llocs nomenats Les Cambres i La Foradada), Estartit i Torroella de Montgrí, amb son enrunat castell.

El dia 18, estigueren a visitar la casa i jardins de la propietat que D. J. A. Güell posseeix a Pedralbes.

Els dies 22, 23, 24 i 25, recorregué interessants llocs de les Valls d'Andorra.

El dia 29, efectuà una excursió d'un dia, amb automòbil, a Montserrat, pujant a Sant Jeroni, punt culminant de la pintoresca muntanya.

SECCIÓ D'ENGINYERIA. — El dia 15, féu una visita a la fàbrica *La España Industrial*, situada a la barriada de Sans.

El dia 22, passà a visitar les obres del Port.

CONFERENCIES

El dia 2 de juny, es celebrà un solemni acte, en el qual, el Rvnt. D. Joan Alsina dissertà sobre *Nuria, son passat i son esdevenidor*. Ocupà la presidència l'Excm. i Il·lm. Sr. D. Joan Benlloch, bisbe de la Seu d'Urgell, tenint a sos costats al diputat provincial, Il·ltre. Sr. D. Pius Valls, en representació de la Diputació provincial, i a l'Il·ltre. Sr. D. Lluís de Llanza, en representació de l'Ajuntament, junt amb el president i vice-president del CENTRE. Després de breus paraules de presentació pel nostre president, obrí l'acte sa Il·lma., el qual concedí a paraula a Mn. Alsina, explicant ço que és Nuria, sota els aspectes pintoresc i

religiós, i suplicant al senyor bisbe fos ell en persona el que expliqués la restauració i millores que pensa introduir en aquell venerat santuari. Sa Il·lma. prengué la paraula, i amb molta eloqüència, ens demostrà l'afecte que sent per Catalunya, de la qual es considera fill natural i legítim. Diu que els títols que ostenta amb més orgull, són els d'ésser fill adoptiu de diferents pobles, entre altres, de la ciutat de Manresa. Que, a excepció de Montserrat, té en sa diòcesi els dos santuaris més celebrats de Catalunya, i per als quals té especial predilecció: el del Sant Crist de Balaguer i el de la Verge de Nuria. Explica que ha procurat millorar el primer, i que dintre breus dies es retornarà a la sagrada imatge la corona que li fou arrebatada; i en quant al segon, s'emprèn des d'ara una completa restauració. Detalla les millores projectades, sentint en l'ànima tenir d'enderrocar l'antiga església, però que per la situació de la nova no queda altre remei. Millorarà i restaurarà la capella, avui quasi abandonada, de Sant Gil, on es podrà adorar la cova que fou guardadora de la sagrada imatge de la verge; de manera que, a semblança de Montserrat, hi haurà l'església i la cova de la verge. Respecte els serveis, milloraran en pulcritut i netedat, i les habitacions tindran tot el confort necessari per a les persones més exigents. En quant als mitjans de comunicació, es respectaran els camins antics i celebrats de les gorges, construint-se còmoda carretera que des de Queralps pujarà cap a dalt de la Fontalba fins al peu del santuari, per la qual podran fer l'ascensió els carruatges i automòbils. Hi ha també en projecte un funicular, que, arrancant del peu del salt del Talló, pugi fins a la carena, unint-se amb Ribes i Nuria mitjançant ramals de tranvia elèctric. I acabà, demanant la cooperació de tots els catalans en general i dels excursionistes en particular, perquè l'ajudin en l'empresa.

Aquesta explicació del senyor bisbe, fou interrompuda moltes vegades per aplaudiments, els quals es repetiren, d'una manera entusiasta per la nombrosa concurrencia que omplenava el saló, a l'acabar el parlament.

Es projectaren, llavors, una infinitat de projeccions de Ribes, Queralps, gorges de Nuria i del Santuari, que explicà el propi Mn. Alsina, i quedà terminada la sessió, de la que el CENTRE en guardarà un grat record.

El dia 6 del propi mes, a les set de la tarda, el Rvnt. D. Ramón Aragó Tuson (*Ivan l'Escop*), i amb assistència de la Dra. Montessori, donà una conferència sobre el tema *Elevació de les llengües parlades, per l'Escola*.

El dia 9, el Rvnt. Dr. Marià Faura acabà la seva conferència sobre *Una excursió científica per les altes valls d'Aragó i Navarra* (trajecte comprès des de Panticosa al Roncal).

El dia 16, el Rvnt. D. Jaume Oliveras començà una conferència sobre *Una excursió a l'entorn de la Maladetta*, la qual es continuà el dia 23, donant compte i lectura al sublim càntic de Mn. Jacinto Verdaguer, les estrofes del qual il·lustrà amb nombroses projeccions.

Totes elles es vegeren molt concorregudes i aplaudides.

DONATIUS PER A LA BIBLIOTECA

Durant el mes corrent, s'han rebut els següents donatius : De D. Antoni Pol : *De Mallorca. Costumbres, Recuerdos y Curiosidades*. — De D. Josep M.^a Cò de Triola : *Excursionismo*. — De D. Francesc Pastor Noé : *Conferencia sobre la Pedagogia i l'importancia de l'ensenyança de llengües vives com element de cultura trascendental*. — Del P. Oleguer de Barcelona : *El camí de la Creu*. — De l'Institut d'Estudis Catalans : *La science française*, en dos volums.

Noves

CREUS DE PEDRA. — S'han rebut les següents notes per a l'inventari gràfic en preparació : de Mn. Tomàs Ribé, tres fotografies de la creu de pedra nomenada Mitja-via, en el terme de Sant Hipòlit de Voltregà; del Sr. Valls i Valls, altres acompanyades d'altra fotografia i pel·lícules per a revelar, de creus dels voltants de Ciutadilla; i de Mn. Andreu Mayor, prev., notes sobre creus de Sant Martí Sasgayoles.

CONVIT. — L'associació Joventut Excursionista Avant ha convidat i ofert un lloc en la presidència per a la inauguració de la reforma de son local i exposició de fotografies al CENTRE EXCURSIONISTA. Fou delegat a l'efecte, el president de la Secció de Fotografia, D. Alfred Bosch.

RECORD. — L'Excm. i Il·lm. senyor Bisbe d'Urgell ha fet donatiu al CENTRE de son retrat, amb sentida dedicatòria, en record de la vetllada *Pro Nuria*. Se li ha oficiat el nostre agraïment per tan alta distinció.

ADHESIONS. — També es reberen, a son degut temps, sentits oficis dels Excms. i Il·lms. senyors Bisbes de Girona i d'aquesta diòcesi, adherint-se a dita vetllada i sentint no poder assistir-hi com hauria estat el seu goig.

GESTIONS. — A petició de la Secció de Fotografia, s'ha encarregat al senyor Bosch que gestioni si és possible establir el canvi amb nostre BUTLLETÍ amb una revista estrangera de fotografia que la Secció cregui convenient.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aràn)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE JUNY DE 1916

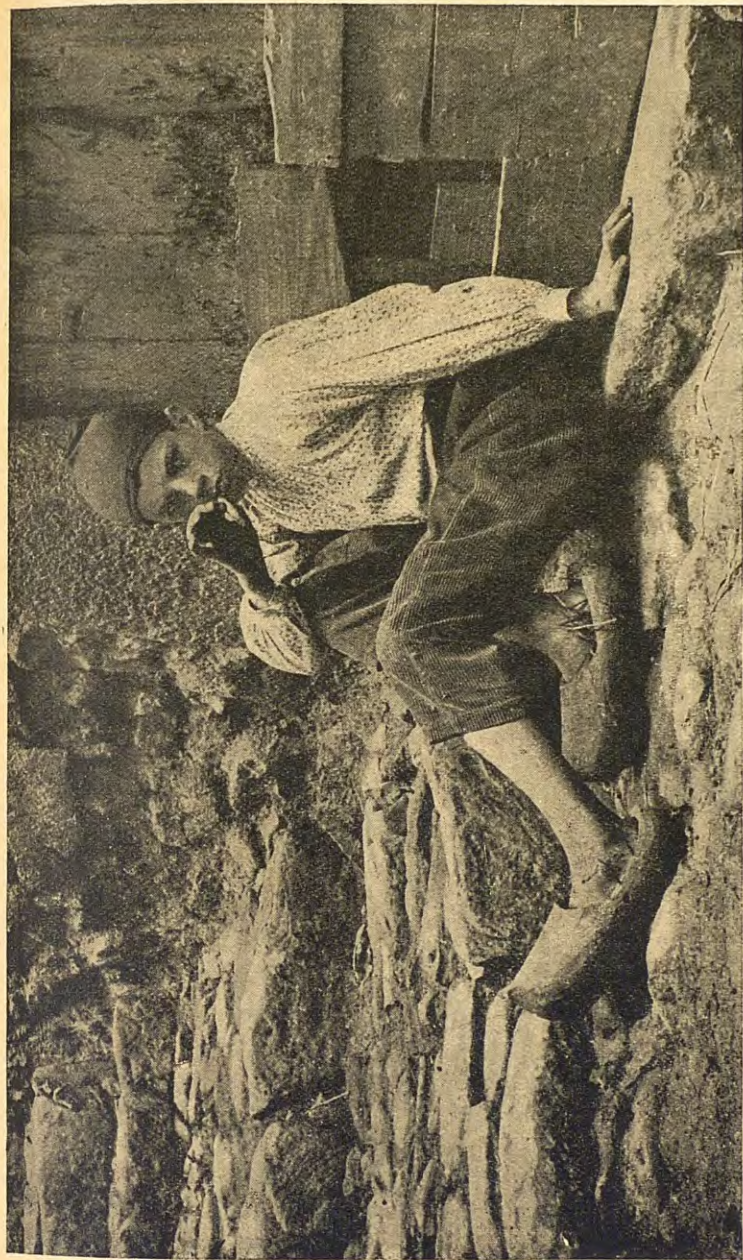
TEMPERATURES (A L'OMBRA)				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES A 0° I AL NIVELL DE LA MAR			
MITGES MENSUALS		MÀXIMA	MÍNIMA	MITGES MENSUALS			
8 MATÍ	4 TARDA	EN 24 HORES	EN 24 HORES	8 MATÍ	4 TARDA		
12'68°	16'8°	29° (dia 15)	1° (dia 4)	767'7	762'1		
ESTAT DEL CEL		Dies serens . . .	7 8 m.	1 4 t.	Dies de pluja . . .	9	
		» nuvolosos. . .	13 »	14 »	» de boira . . .	11	
		» coberts. . .	10 »	15 »	» de rosada. . .	2	
		Arc de Sant Martí (dia 5)					
		Tronades (21, 25)					
HUMITAT RELATIVA		NÚVOLS		NUVOLOSITAT			
MITGES MENSUALS		CLASSE DOMINANT		MITGES MENSUALS			
8 MATÍ	4 TARDA	8 MATÍ	4 TARDA	8 MATÍ	4 TARDA		
79°	55°	BOIRA	CIRRUS	5'73	7'5		
TOTAL DE PLUJA MENSUAL: 37'8 mm.				VENT			
				DIRECCIÓ DOMINANT		VELOCITAT: EN 24 HORES	
				8 MATÍ	4 TARDA	MITJA MENSUAL	
				NE	NE	20'530 kms.	

NOTES. — En el resum del mes de maig restà omesa la humitat relativa, havent estat la mitja de 70° a les vuit del matí, i 74° a les quatre de la tarda.

— En aquest mes de juny ha estat característica la persistència en la direcció dominant del vent del NE. durant quasi tots els dies.

— Hi hagué tronades el dia 15 a les onze del matí; amb tempesta a dos quarts de set de la tarda del dia 23; a dos quarts de dotze del matí del dia 25, i amb tempesta a dos quarts de tres de la tarda del mateix dia.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

Cloté de J. Garrut

TIPU DE NOY DE LA SAGARRA